

პოლიტიკური მდგომარეობა.

ყოველ სახელმწიფოში საგარეო და საშინაო ცხოვრება მჭიდროდ შეკავშირებულია. გარეშე პირობები აქეზებენ, აიძულებენ სახელმწიფოს შესცვალოს შინაური ცხოვრება, შინაური მდგომარეობა უკარნახებს ასეთს თუ ისეთს საგარეო პოლიტიკას. გასულ საუკუნეში, მას შემდეგ რაც ნაპოლეონი დამარცხდა და ევროპის პოლიტიკურ ცხოვრების დედად ღ მამად გახდა ეგრედ წოდებული „წინდა კავშირი“, რუსეთი მაგლაჯუნასავით დააწვა მთელი ევროპის საშინაო ცხოვრებას შინ განუერთარებელი და უკულტურო, ის გარდაც საშიში გახდა მთელი ევროპის დემოკრატიულ მოძრაობისათვის. ევროპა ძრწოდა რუსეთის წინაშე და არა ერთი გატაცებული პოლიტიკური მოღვაწე შეუჩერებიათ რუსეთზე მითითებით, ფრთხილად იყავით, წინ ნუ გარბიხართ საშინაო ცხოვრებაში, თორემ აი შავი ძალა მზად არის, მოვა და სულ წალკავს თქვენს კულტურასო. რა საკვირველია, ამ შინსაც თავისი საფუძვლილი ჰქონდა და რეაქციონური ევროპა, ჰპოებდა რა რუსეთში გამამხნეველებო და შეორყეველ დედა ბოძს, სავსებით სარგებლობდა თავის მიზნების მისაღწევად ხოლო ასეთი მდგომარეობა მეტად ხეო შემშლელი იყო არა მარტო ევროპის თავისუფალი განვითარებისა. შინაგანი ცხოვრებით მეტად ღარბი და უკულტურო რუსეთის სახელმწიფო ვერ ჰპოებდა წამაქიზებელ, მაიძულებელ მიზნებს, რომელთაც შესძლებოდათ სახელმწიფო ძალა დაეყენებიათ ფართო კულტურულ შემოქმედების გზაზე. ვეებერთელა რუსეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებნი, როგორც ერნი, ისე თვითეული მოქალაქეც, იხშობოდენ განუსაზღვრელ პოლიციურ რეჟიმის ქვეშ. მაგრამ ყოველი პოლიტიკა ადრე თუ გვიან თავის ნაყოფს მოიტანს. ალაგმავთ ხალხს, დაუბზობთ განვითარების გზას, მოუსპობთ თავისუფლების ნამცეცსაც? თქვენვე შედეგს მოიძიეთ — პოლიციური ბატონ-ყმური რეჟიმის რუსეთი შეეჯახა თავისუფალ ევროპას და კიდევ საოცრად დამარცხდა ყირიმის ომში. საგარეო ომი შინაურ ცხოვრების გამოცდაა. და აი კიდევ სსს

ტიკმა დამარცხებამ თვალი აუხილა რუსეთის წინამძღოლთ და დაანახვა, რომ ძველებურ პირობებში ცხოვრება შეუძლებელია. დაიწყო რეჟორმების ეპოქა. საზოგადოდ რუსეთის პოლიტიკურ განვითარებას თუ გაითვალისწინებთ, დარწმუნდებით, რომ მისი წინსვლა დამყარებულია უმეტესად გარეშე ძალების ზედგავლენაზე. ყოველი დიდი რეფორმა, რეაქციონურ ქახრაკის დროებითი შესუსტება და ცოტადენი ნაბიჯის გადადგმა — შედეგია გარეშე საგრძნობელი დამარცხებისა. არც ერთი დიდი რეფორმა რუსეთში არ ყოფილა ნორმალურ შინაგანი ზრდის, ძალთა ნორმალურ განწყობილების შედეგი. ამით აიხსნება სხვათა შორის ის მოვლენაც, რომ მოკლე ხნის შედარებით თავისუფალ ამოსუნთქვას მაშინვე სსს ტიკი რეაქცია მოსდევს რომელიც ცდილობს წინანდელი პოზიცია დაიბრუნოს. უკანასკნელი დიდი საგარეო გამოცდა რუსეთს იაპონიამ დააქერია. შედარებით მცირედი, მაგრამ კულტურულად ძლიერი იაპონია ამარცხებს უზარმაზარ, ხოლო ბარბაროსულ დევს, ართმევს დაქერილ ტერიტორიას, ახდევინებს კონტრიბუციას. გარეშე დამარცხება შვებას აძლევს შინაგან ძალებს, იწყება ხან მოკლე განახლება. ყოველი დამონებული და კრიკა შეკრული თავისუფლად ამოსუნთქვას ცდილობს. რუსეთში თითქო კონსტიტუციაც შემოდის. მაგრამ ძველი ძალა დამარცხების შედეგებს ითვალისწინებს, ისევ ღონეს იკრებს, ჰპოებს მასაზრდოვებელ ნექტარს რუსის ხალხის უვიცობაში, სიბნელებში, ფეხზე წარმოსდგება და ომს უტახადებს ყველა იმ მისწრაფების მატარებელთ, რომელთაც განახლების, წინსვლის ნატამალი ეტყობათ, იწყება სასტიკი და უღმობელი დევნა ძველს მოწინააღმდეგეთა. პოლიციური რეჟიმი ხელახლა ძველ კალაპოტს უახლოვდება და წინანდებული განუსაზღვრელობით იწყებს თარეშს. მაგრამ დიდი ხნით? ამას ახლო მომავალი გვეტყვის.

თანამედროვე სახელმწიფოთ მეტად უყვართ კიდაობა. თქვენ ვერ იპოვთ უკანასკნელ ასი წლის განმავლობაში ერთს ათეულ წელიწადს, როცა რომელიმე დიდი ომი არ ყოფილიყოს, და თუ ფალაფ

ნები, მუდამ გამზადებული ერთმანეთის და აძკერებლად, ხშირად პირდაპირ ერთმანეთის შეჯახებას და დატაკებას ერიდებიან, ეს აიხსნება ურთიერთის შიშით; თვითეული მხარე ფიქრობს, ვაი თუ დავმარცხდეთ; მაგრამ თუ ერთხელ გაიგეს და ფაქტიურად გაითვალისწინეს თქვენი ძალა, მერე ნულარ ელით, რომ დაგზოგონ. დამარცხებას ბრძოლის ველზე ზედიზედ მოსდევს დამარცხება დიპლომატიური, შინაგან ძალას შეეფარდება გარეშე გავლენა.

რუსეთი აწარმოებს თვალსაჩინო აქტიურ პოლიტიკას ორ ადგილას. ერთია ეგრედ წოდებული ახლო აღმოსავლეთი, მეორე — შორეული. შორეულ აღმოსავლეთში დამარცხებამ დასცა რუსეთის გავლენა ახლო აღმოსავლეთში, რითაც საკმაოდ ისარგებლეს მეზობელმა სახელმწიფოებმა და სხვათა შორის სპარსეთმა, რომელსაც ვინ იცის როდის ელირებოდა შინაგანი განახლება, რუსეთი ძველ ძალაში რომ ყოფილიყო. მაგრამ შორეულ აღმოსავლეთში გამარჯვებული იაპონია მაინც არ ცხრება. ის გაფაციცებით, შეუჩერებლივ მზადებაშია. ომის შედეგი ფინანსიური და ეკონომიური შესუსტება უკვე გაასწორა მან; ფეხზე წამოდგა, საგრძნობლად გააძლიერა ჯარი და ფლოტი. მას თან მისდევს განახლების გზაზე ჩინეთი. და ორივე სახელმწიფო აქტიურ პოლიტიკას ადგება მუშამ მორჩილი ჩინეთი აღარ სდუმს წინანდებურად და სადაც კი საქირაა, რუსეთს წინააღმდეგობას უწევს. საკმარისია გავიხსენოთ ხარბინის ისტორია. მაშინ, როდესაც წინეთ რუსები სადაც მივიდოდნენ ჩინეთის ტერიტორიაზე. თავს შინ გრძნობდნენ და თავისი წესები შეჰქონდათ. ეხლა ჩინეთი კრიკაში უდგება და ფეხს აღარ აცვლევინებს. ის კი არა, ცდლობს წინანდელ პოზიციებიდან ჩამოაგდოს და ისევ თავის ძალა აღადგინოს. დიდი ხანი არაა, რაც რუსები ხარბინს თავის ქალაქად სთვლიდნენ. დღეს კი ჩინეთი აცხადებს—აქ ჩემი უზენაესი უფლება, ჩემი სუვერენიტეტი უნდა იყოსო. ამასთანავე უთვალავი იაპონელი და ჩინელი მოაწყდა რუსეთის მიერ დაჭერილ ტერიტორიას. ბრძოლის ველზე გამარჯვებით გაძლიერებულნი ცდილობენ შემთხვევით სავსებით ისარგებლონ და იმავე დროს ახალ ომისათვის ენაზადებიან. და რომ ეს ომი ახლო მომავალში მოსალოდნელია, დღეს ყველასათვის ცხადია. იაპონია და მასთან ჩინეთი კარგად გრძნობენ, რომ რამდენად დრო მიდის, იმდენად რუსეთი უკედ მოემზადება. ახლ გზებს გაიყვანს, განსაკუთრებით საფრთხილოა მათთვის ციმბირის რკინის გზის მეორე ლინდაგის გაყვანა. ამიტომაც რუსეთის პოლიტიკურ ცაზე ხელახლა იკრიბება ღრუბლები, შინ კი თარეშობენ ბნელი ძალები.

ფრიდრიხ ჰალმიდან.

(ედენის კნ. ნ. ამირკუჯის).

გულო, რა არს სიყვარული?
 მსურდა ხშირად შენთვის მეოქვა.—
 „ორი სულის ერთი ფიქრი,
 ორი გულის ერთი ფეთქა.“
 მაშ, მითხარი: სიდან მოდის?
 „თან მოდის და არის თანა.“
 როდის ჰქრება? „თუ კი გაჰქრა,
 არც ყოფილა რამ მისთანა.“
 მითხარ: წმინდა სიყვარული?
 „როს თავის თავს თვით ივიწყებს.“
 როდის არის უფრო ის ღრმა?
 „როცა ჩუმიდ ფეთქას იწყებს.“
 და მდიდარი? მითხარ ესეც...
 „მაშინ როცა ის გედღევა.“
 მაშ, სთქვი როგორ მოსაუბრობს?
 „არ საუბრობს—თავს გეველება.“

შ. ამირკუჯი.

ჩვენი ბედი.

ძნელად თუ მოიპოვება დედა-მიწის ზურგზედ ისტორიული გრი, ჩვენისთანა უკუღმართი ბედი რომა ჰქონოდეს. მთელი ჩვენი ისტორია ერთი ვანუწყევტელი პროცესისა ეროვნულ ოგრანიზმის გაძლიერებისა და დაშლისა. ვიღწოდით საუკუნეთა განმავლობაში, შევკრებდით ხოლმე მთელს ეროვნულს ძალებს, ავიშენებდით ამ ჩვენ ერთ მტკაველა მიწა წყალზედ საკუთარ ხუხულასა, რომ კაცობრიობაში უსახლო-კარო არა ვყოფილიყავით და ჩვენცა გეჰქონოდეს ხმა სხვა ღირსეულ ერთა შორის,—მაგრამ უცბად შივი ყოვანი დაგვჩხავლებდა თავს, მოვიდოდა აუარებელი მტერი და საუკუნოთა ნაწარმოებს რამდენიმე თვის ან წლის განმავლობაში გაგვიჩაგვებდა ხოლმე: ჟღერავდნენ მთელს პროვინციებსა; ტყვეთ ასხამდენ ასი თასობით ხალხსა; სჯულსა, ენასა და კულტურასაც ვინცდნენ ცეცხლითა და მახვილითა; ნივთიერად ისე გაადატაკებდნენ, რომ წელში ველარ იმართებოდა მთელი ჩვენი ქვეყანა; წართმეულსა და გატაცებულ ჩვენს ნაოხარ მიწა წყალზედ თავისიანებს ასახლებდნენ...

აღმოსავლეთით, დასავლეთით, ჩრდილოეთითა და სამხრეთით,—ყოველ-მხრიდან გვესხმოდა მტერი, ყოველ მხრიდან გვანადგურებდა. არც მოხეტიალენი, არც მეზობელი კავკასიელი, არც დიდი სახელმწიფონი, არც ძველად და არც როდეს,—არავინ და არასოდეს არ გვინდობდა, თუ ხელთ იგდებდა მარჯვე დროსა. ბერძენი და არაბი, მონღოლი და თურქი, სპარსელი და ოსმალი, ლეკი

და სხვა მთიული, — უმეტეს ნაწილად და ზოგჯერ მთელი საუკუნოვანი გამუდმებული ცდაში იყვნენ, რომ მოევსპეთ, და მგლებივით გვეყვანდნენ ადევნებულნი. „ლალატის“ ზენაბისა და საბა-ბერის თქმისა არ იყოს, — ერთი იყო საქართველო მუდამ, ერთი იყო იგი ისლამის თვალ უწვდენელ ოკეანეში, რომლის ტალღებიც მძლავრად და განიდაგებით სცემდა და აკლიდა საქართველოს საუკეთესო, უძვარფასეს ნაპირებსა. არსად მეგობარი, არსად მუდმივი მოკავშირე!

ეს კიდევ არაფერი, — არსად პატიოსანი ციკვა, არსადროს შესრულება ზავის პირობათა, განსაკუთრებით ვერაფერ სპარს-ოსმალთაგან, არსადროს პატივისცემა საერთაშორისო სამართლისა, როცა ჩვენ შეგვეხებოდა იგი, — რომ ცოტა ხანს მაინც ამოგვესუნთქვა თავისუფლად და მშვიდობიანობის დროს მოგვეწყობა მრავალჯერ აწროკებულ და განიავებული კერა, კარ-მიდამო, შინაური ცხოვრება.

და განა იმ ერს, რომელსაც ასეთი ვაი ვაგლახი გამოუვლია, ასეთი საბედის წერო ისტორია დაუწერია თავის ხმლითა, მკვიდრი ექნება რამე თანამედროვე ცხოვრებაში, როდესაც მეცხრამეტე საუკუნემდის დაგვიხავოდა შავი ყორანი და ბოლოს ისე დაგვიხავოდა, რომ წესიც აუგო ჩვენს პოლიტიკურ ცხოვრებას? —

ნუ დავგავიწყდება, რომ ჩვენ უძველესი ერი ვართ და დასაბამიდან ეს ჟღერდა და განიავება გვხვედრია წილად.

რამდენია ისტორიაში ისეთი მაგალითი, რომ მუდმივ ჟღერათა და ომთა მიხეზით მთელი ხალხნი, მთელი კულტურანი აღგვიღან პირისაგან მიწისა და ჩვენ, დღეს კიდევ რომ ცოცხალნი ვართ, — ისიც დიდად და დიდად საკვრველია. და ცოცხალნი ვართ არა როგორც სომეხნი, ურიანი, ან ბერძენნი, ან ეგვიპტელნი და აისორნი, არამედ ნამდვილად ცოცხალნი ვართ, — კიდევ დარჩა საქართველო და ქართველი ხალხი ნამდვილად ცნითა, სახითა და სრულად თავისებურებითა.

რიცხვი ჩვენი მრავალ-საუკუნეთა ომების გამო თან და თან მკირდებოდა. ვერ მოვასწრობდით ოდნავ განმრავლებას, რომ ისევ ამოგვევლეთ და გადაგვიასახლებდნენ ხოლმე სადმე, ფერეღანის მსგავს ლდაზნოში, ან თურქებითა და ქურთებით აავსებდნენ ჩვენს პროვინციებსა.

როდესაც დავით აღმაშენებელი ავიდა ტახტზედ, საქართველოში ბ-ნ ივ. ჯავახიშვილის ანგარიშით მხოლოდ 600,000 მცხოვრები ყოფილა, ისე იყო ამოვარდნილი და განადგურებული ქვეყანა ომებითა და მტერთა შემოსევითა. ქვეყანას ნადირი დაეპატრონა, „ქვეყანა აღსავსე იყო ირემთა და ეშვთა მიერო“. დავითის ხელმწიფობამ, თამარ დედოფლის დროს საქართველოს აღყვავებამ

ცოტად წელში გაასწორა ჩვენი ქვეყანა და 159 წლის განმავლობაში ქართველობა დაახლოვებით 2,500,000 იყო, მთელს სამეფოში კა 5,000,000 მცხოვრები ითვლებოდა. ნორმალურად რომ განვითარებულყავით, რასაკვირველია ვიმატებდით და იმ საზღვარს მივადწევდით, რომელსაც ხალხის განმრავლებას უდებს ტერიტორიის სივრცე და სხვა პირობანი, მაგრამ მონღოლების აკლებამ, შემდეგაც დაუცხრომელმა ომებმა, სპარსელებისა და ოსმალთა შემოსევებმა, განსაკუთრებით შახ-აბაზის განადგურებამ, — ყველა ამან მეთვრამეტე საუკუნეში ისევ 600,000 მცხოვრებზედ ჩამოგვიყვანა მთელი საქართველო! — ბედიც ამასა ჰქვია. — აბა სხვა ქვეყნების მცხოვრებთა რაოდენობის ზრდას გადახედეთ, იმ ქვეყნებისას, რომელთაც ჩვენისთანა უკუღმართი ბედი არა სწვევიათ!

ისიც ტყუილია, ვითომც ყოველთვის და ყოველ პირობებში არსებობისათვის ბრძოლაში მართო საუკეთესონი იმარჯვებდნენ. პირიქით, — ჩვენ მდგომარეობაში საუკეთესონი სწყდებიან, უგლახენი და უფრო ლაჩარნი კი რჩებიან სიკვდილსა და სტოვებენ შთამომავლობას. ჩვენ შავ-ბნელ ისტორიაში მამაცი და გმირი ვაჟაკობა სწყდებოდა, მაღალი ზნეობით აღსავსე — სჯულისათვის და აზრისათვის სიკვდილს აძლევდა თავსა, — ან მებრძოლი გმირი იყო, ან მოწამე; მსწავლული ივლტოდა და უცხო მხარეს აფარებდა თავს, რომ შემოსეულ მტრისაგან გადაერჩინა თავისი ან სხვისი სულიერი შემონაქმედი და მყუდრო ბინა მოეპოვებინა მუშაობის განსაგრძობად. ხოლო ლაჩარი იმალებოდა და მისგან მთელი შემდეგი შთამომავლობა იბადებოდა, სულით დაცემული და მხდალი კი მტრის მახვილს თვისას აშველებდა, ჰყიდდა სჯულსა და სინიღისსა, და ამით გახრწნილობის ზღვას აყენებდა ხოლმე მთელს საქართველოში. სამხრეთ და დასავლეთ საქართველოში, დიდი ხნის ბრძოლის შემდეგ, უფრო მეტი წამბაძველობითა და ნიეთიერ ინტერესით გამაჰმადიანდა, ვიდრე ოსმალთს მახვილისა და ცეცხლის სიმკაცრითა.

ჯერ კიდევ არაბების შემოსევამდე განადგურებული იყო საქართველოს დასავლეთი ნაწილი. მეშვიდე საუკუნეში სპარსელებსა და ბიზანტიელებს გამუდმებული ომები ჰქონდათ და ჩვენა გვხვედებოდა მათი რისხვის ალი. ამას ზედ დაერთო შავი ჭირი და მუსრი გაავლო ქართველობასა. მერმე მურვან ყრუმ, არაბმა ააოხრა და გაანიავა საქართველო. ამასავე ზედ დაერთო მუცელა, რომელმაც ეპიდემიური ხასიათი მიიღო და გაგვიჩანაგა. ჯერ კიდევ ვერ მოვასწართ არაბების აოხრებისაგან სული მოგვებრუნებინა და მეორეთმეტე საუკუნის დასაწყისში ბერძენებმა ააოხრეს საქართველო ორჯერ. მთელი დასავლეთ-სამხრეთი საქართველო გადასწვეს, ტყვედ წაასხეს, ან დახო-

ცეს. რაც ბიზანტიელებმა ვერ ასრულეს იგი შიმშილმა შეასრულა, რაც ამ უკანასკნელმა ვერ შეძლო, იგი თურქებმა შეასრულეს 1064 წელს და შემდეგ 1068 წელს, როდესაც მთელი საქართველო გააოხრეს. მაგრამ 1080 წელს მთელი თურქობა მთელს საქართველოს შემოესია და პირდაპირ ცარცვა-გლეჯისა და ხოცვა-ჟლეტის ასპარეზად გადააქცია. 1089 წელს საშინელმა მიწის ძვრამ უმწვერვალეს წერტილამდე მიიყვანა ჩინი უბედურება.*) ასეთ მდგომარეობაში ავიდა დავით აღმაშენებელი ტახტზედ. საზღვარი სამეფოსი მაშინ „იყო მთა მცირე ლიხისა და სადგომი სამეფო წალულის თავსა“. მხოლოდ დავითის გენიოსობას შეეძლო აოხრებული ქვეყნისაგან ძლიერი იმპერია შეიქმნა.

მთელი საუკუნე იბრძოდა საქართველო შინაურ და გარეშე მტერთან, და ორ ისეთ დიდ გენიოსთა თაოსნობით, როგორნიც იყვნენ დავით აღმაშენებელი და თამარ მეფე, ბოლოს და ბოლოს შეიქმნით ძლიერი და კულტურული სამეფო. მაგრამ რა?—დაგვცალდა განა დიდხანს? — მონღოლებმა გააჩვენეს ზურგზედ არ გადმოიარეს და არ გაგვსრისეს ისე, რომ მას უკან თავის დღეში არ მიგვიღწევია ძველის დიდებისათვის? მონღოლებს კი ისეთი ძალა ჰქონდათ, რომ მთელს იმპერიულს პირქვე ამხობდნენ და ჩვენ როგორ გავუძლებდით ამ ზღვას გამხეცვებულ ადამიანთა, რომელთა წინააღმდეგ მთელი მაშინდელი ევროპის სამხედრო ძალა წაგეთი იყო ზღვაში. განა თვით რუსეთი არ წალეკეს სწორედ მეცამეტე საუკუნეში თათრებმა,—მთელი ორასი წელიწადი არ ბატონობდნენ და არ გაათათრეს კიდევ რუსობა სულითა და გულითა? —

მათელს ევროპას ვერ უწიეს მონღოლებმა, რადგანაც მრავალ რიცხვითი ხალხის ძალაც უღვევლი არ არის, ისიც მოხეტიალე ხალხისა; ევროპელები შორს იყვნენ მონღოლებზედ, მაგრამ აზიასში რაც კი შეხვდა წინა ამ ცოცხალ ადამიანთა სტიქიონსა, გაანადგურა და გასთელა ყოველისფერვი.—შემდეგ კი თვითონაც ჩასდგა ეს უეცრად ამოვარდნილი ქარტახილი, ეს აღელვებული თვალუწვდენელი ზღვა. ყოფილიყვნენ ევროპელები იმავე გეოგრაფიულ მდგომარეობაში, როგორც ჩვენა და სხვანი, მონღოლთა მსვლელობის ზედ შარა გზაზედ, და მაშინ ისტორიას ისიც ეცოდინებოდა,—გაუძალდებოდა თუ არა მათი ევროპელობა თემურ-ლენგისა და თურქების ურდოებსა. თუცა მათაც იგემეს ძლიერ მონღოლთა სუსხი,—მონღოლებმა წალეკეს რუსეთი, პოლონეთი, უნგრეთი დი სპალატროსაც კი უწიეს.

ქართველებთან შედარებით ევროპას რა უჭირდა. ჯერ ერთი მრავალ რიცხოვანი იყო სლავიანობა, გერმანელობა და ლათინობა ჩვენთან შედარებით.

აი ევროპელთა ზრდის დამახასიათებელი სტატისტიკა, თუცა საუბედუროდ ხელთ არა გვაქვს მეთერთმეტე და მეთორმეტე საუკუნის სტატისტიკა, რომ ქართველებთან შეგვედარებია:

წლები.

	1480	1580	1680	1780
ინგლისი.	3,700,000	4,600,000	5,500,000	9,500,000
საფრანგ.	12,600,000	14,300,000	18,800,000	25,000,000
პრუსია.	—	—	1,400,000	5,500,000
რუსეთი.	—	—	12,600,000	26,800,000
ავსტრია.	—	—	—	9,250,000
იტალია.	9,200,000	10,400,000	11,500,000	12,800,000
ისპანია.	8,800,000	8,150,000	9,200,000	9,900,000

ადვილი წარმოსადგენია, რა უბედურება უნდა დასდგომოდა საქართველოს, თუ მცხოვრებთა რიცხვმა ჩვენში მეთერთმეტე საუკუნიდან მეთვრამეტემდე 2 მილიონ ნახევრიდან 600,000 დაიწია, და რა პირობებში უნდა ყოფილიყო ინგლისი რომ მეთუთხმეტე საუკუნიდან მეთვრამეტემდე 3,700,000-დან 9,500,000 ავიდა.

მეორე, — ჩინი ყველანი ქრისტიანენი იყვნენ და ეს აერთებდათ მათ მაჰმადიანთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. ისინი საერთო ძალით, განურჩევლად ეროვნებისა, თვითონ ეცემოდნენ მუსულმანებსა, ჯვაროსანნი პაპების ქადაგებით თავიდან ფეხებამდის შეიარაღებულნი მიდიოდნენ წმინდა ადგილთა გამოსახსნელად. მიუხედავად მათ ურთი-ერთ შორის ბრძოლისა, მიუხედავად კიდევ უფრო ვიწრო საზოგადოებრივ კატეგორიათა შორის ბრძოლისა თვითოეულ ერში,—მათ მაინც ჰქონდათ ერთობა სულიერი, ერთობა რელიგიური. რომის იმპერიის ერთობის რადიკალი საზოგადოებრივი მემკვიდრეობა იყო, გადაცემული რომის ეკლესიისადმი. პაპობამ დაიჭირა მისი ადგილი. რომაულ მოქალაქის ცნება ათასჯერ გაფართოვდა და გაჩნდა „კათოლიკობა“, — რომლითაც ყველა ევროპელი ქრისტიანე იყო მოსილი. მართალია პაპობას „იმპერატორობა“ გაუჩნდა მეტოქედ, მაგრამ ესეც ხომ ტენდენცია იყო რომის იმპერიის ტრადიციათა შენახვისა და განგრძობისა, მხოლოდ საერო ნიადაგზედ.—ევროპის ერთობა ამასთანავე ერთსა და იმავე კულტურულ სფეროში დაიბადა და აღიზარდა. იგი პირმო შო შეიღია რომის კულტურისა, რომის დიდი ისტორიისა. ყოველი ევროპელი ერი, გერმანელი თუ ლათინი, მიუხედავად მეტოქეობისა და ბრძოლისა, მაინც გარდიქმნა სულიერად რომის კულტურის ზედ-გავლენითა და ერთმა საკათოლიკო ეკლესიამ, რომლის უმაღლესი უფროსიც **რომში** იჯდა, შეკრა და შებოჭა ერთი კულტურული რკალით მთელი ევროპა. ეს ერთობა თან და თან მტკიცდებოდა ჟამთა ვითარებაში მიუხედავად ყოველივე დაბრკოლებისა, მან თავი იჩინა სხვათა შორის საერთაშორისო სამართლის ევროპაში შემუშავებითა და მისი მოქმედების დაწყებითა, მან თავი

*) იხ. ივ. ჯავახიშვილი, საქართველოს ეკონომიური ისტორია, თბილისი 1907.

იჩინა ნაპოლეონის ომების მეორე წამსვე, იგი თავს იჩინს ეხლაც, და შეიძლება არც თუ ესეთი ოცნება იყოს ევროპის შეერთებული შტატები, როგორც ეს ზოგსა ჰგონია. ერთი იყო მუდამ სწორი ევროპის კულტურისა, ერთია იგი დღესაც და ევროპაც თავის შეილებათან ერთად, — ამერიკასთანა და კოლონიებთან, — არასოდეს არ დაუთმობს არც ერთს სხვა კულტურულ სფეროს, არც ერთს სხვა რასას თავის უპირატესობას და ქვეყანაზედ ბატონობას. „ყვითელი საფრთხე“, მიუხედავად ევროპიელ სახელმწიფოთა დიპლომატიების მუდმივ წაჯექუჯექობისა, შეიძლება აგრეთვე არც ისეთი უაზრო სიტყვა იყოს საზოგადო ისტორიულ-კულტურული თვალთსაზრისით, როგორც ეს ბევრსა ჰგონია.

როგორ შეეძლო ასეთ ადგილზედ, ასეთ კულტურულ დიად ერთეულის წაღვევა რომელიმე ურდოებსა.

ან რუსებს რა უჭირდათ. განუზომელი სივრცე. რუსეთის ველ-მინდორთა დასახლებული იყო და კიდევ მრავლდებოდა რუსობა თათრების ბატონობის დროსაც. ან თათრებს სად შეეძლოთ გაძლოდნენ რუსობის მოსპობის საქმეს ასეთ განუზომელ სივრცეზედ. და როდესაც ორასის წლის შემდეგ განელდა ცეცხლი და ძალა შემოსეულთა, გაღონიერებულმა რუსობამაც ადვილად მოიშორა თავიდან მათი ბატონობა.

ქრისტიან დიდ ერთაგან მხოლოდ ბიზანტია დაიღუპა, რადგანაც ჯერ ერთი იგი შინაგანად იყო გახრწნილი, მეორე—იგი როგორც სხიზმის აღმსარებელი, ბოლოს და ბოლოს თითქმის გამოირიცხა ევროპის ერთობიდან, და როდესაც სულთან მაჰმად მეორე კონსტანტინეპოლს ადგა კარს, — მაშინაც კი იძახდნენ ბერძნები—პაპის ტიარას თათრის დოღბანდი გვირჩვენიაო, — მესამე—იგი მოსაზღვრე იყო აზიისა, საიდანაც სპარსელებს, არაბებსა და ოსმალებს მუდამ მიუწვდებოდათ ხელი. რადიუსი რომელიმე ერის სამხედრო მოქმედებისა განუზომელი არ არის. აგრეთვე რაც უფრო შორს მიდის ხალხთა შორის მისი ძლევა-მოსილი სამხედრო ისარი, მით უფრო მეტი წინააღმდეგობა ხვდება, მით უფრო უძლურდება იგი და ხშირად მოსაზღვრე ერის ან ერის ნაწილის დაღუპვით თავდება მისი მოქმედება. ამიტომაც დაიღუპა ბიზანტია თურქთა ხელით; სადამდისაც კი მისწვდა მათი მძლავრი მკლავი, შემუსრეს ყოველივე, მაგრამ ამ შემუსვრასაც საზღვარი დაედო და ევროპამ შორს აღარ გაუშვა თურქთა ძალა, — საუკუნოდ დასტოვა ბიზანტიის ნანგრევებზედა და სამხრეთ სლავიანების ნაოხარზედ. შემდეგ აქედანაც გამოავლო. და ეს არც ისე ადვილი იყო, — მაშინ როდესაც თურქებს შეეძლოთ 200, 000 მეომრის გამოყვანა, მთელს ევროპას ძლივს შე-

ეძლო ამაზედ ცოტა ნაკლები გამოეყვანა. მხოლოდ იმპერიის ძალამ, იტალიელების სავაჭრო თავის დაცვამ, უნგრელების გმირობამა და პალონელების თავგანწირულებამ იხსნა ევროპა ოსმალთაგან.

ჩვენ კი?—ჩვენ რა გავაჩნდა ისეთი, რომ თავი დაგვეცვა მუდამ მოზღვავებულ მტერთაგან, — განსაკუთრებით მუსულმანთაგან, რომელნიც მუდამ ემტერებოდნენ საქართველოს, როგორც ერთად ერთ საქრისტიანო დამოუკიდებელ ქვეყანას მთელს წინა აზიაში? — გეოგრაფიული მდგომარეობა ისეთი იყო, რომ ყველას, ვინც აზიის შუაგულიდან დაიძვროდა, ჩვენზედ უნდა გადმოევიღო, ან შემოევიღო, რომ მუსორი გაევიღო აქაურობისათვის. ჩვენს მეზობლად სომხეთის დაცემის შემდეგ არავინ არ იყო ჩვენი მოკავშირე და მოკეთე, არ იყო ჩვენს ირგვლივ ისეთი საერთო კულტურული სფერო, რომელსაც შეეძლო ჩვენი მუდმივი მფარველობა და მუდამ ჩვენთან ერთად მოქმედება. ბიზანტიის იმპერია, გარყვნილი და გახრწნილი, თავის დღეში ვერ შესძლებდა რომ წინა აზიაში ისეთი რამ შეექმნა, რაც შექმნა ევროპამ. და აკი დაეცა ისიც, ერთად-ერთი ქვეყანა, საიდანაც განადგურების გარდა საქრისტიანო კულტურა მაინც მოდიოდა ჩვენში, და რომელიც ჩვენთვის საქრისტიანო ხიდი იყო ევროპასთან კავშირისათვის. ეს ხიდი ოსმალებმა, მაჰმადიანებმა დაიჭირეს, და დავრჩით ამგვარად შუაში მოძწყვდელნი. საქართველო საქრისტიანო კუნძული შეიქმნა მაჰმადიანთა ოკეანეში: სამხრეთით სპარსეთი, აღმოსავლეთით გამაჰმადიანებულ ურდოთა ნაშაები, სამხრეთ-დასავლეთით ოსმალები, ჩრდილოეთით უკვე გამაჰმადიანებული მთიულები, რომლებზედაც ერთ დროს ჩვენ ქრისტიანული და კულტურული გავლენა გვექმნა.

ლომი მხეცთა შორის მოემწყვდა და გარედან ათასი დიდი და პატარა მხეცი გველეთავდა და გვღრღნიდა საუკუნეთა განძავლობაში. მუდამ ბრძოლა, მუდამ თავის დაცვა, მუდამ შიშინობა; მუდამ მოწყვეტილნი ევროპის კულტურასა, მუდამ დროის არ მქონე, რომ მშვიდობიანად განგვევითარებინა ან ნივთიერად ან სულიერად ეროვნული სხეული! საქართველო სამხედრო ბანაკად გადაიქცა, ძუშას დღეს გუთანი ება, ხვალ ბრძოლის ყიფინა უნდა დაეცა, ძღვედღეს ერთ ხელში ჯვარი და სახარება ეჭირა, მეორეში ხაალი, მთელი მოწინავე წოდება, თავად-აზნაურობა მკოჩარ კლასად გადაიქცა, — მთელი ერი მუდამ ფეხზედ იდგა და ნერვებ აშლილი ოთხი მხრიდან მტერს ელოდა. და არა უბრალო ომი, არამედ მუდმივი სასოწარკვეთილება, მუდმივი ეჭვი, იქნება საქართველო თუ არაო, — აი რა გვარგუნა წილად ისტორიამ, და მოდი და ეხლა ვინმემ გვიკივიოს, — რატომ ხართ დღეს დაძაბუნებულნი, რად გამოსქვივის ქართველის თვალებიდან მუდმივი ჭმუნვა, რათ ისერიან იგი-

ნი შავს სხივებსა, რათ აქვს ქართველს გული გატეხილი და სული შედრეკილი! — დავიღალეთ, ისტორიამ დაგვღალა, იგი დედი-ნაცვალივით მოგვეგცა; სამართალი, განკითხვა, შებრალება არა გვექონია კაცობრიობ. საგან საუკუნეთა განმავლობაში, და დღეს რომ ცოცხლები ვართ, — ისიც დიდად და დიდად საკვირველია. ა. სუმბათაშვილის „ღალატი“, — თვით საქართველოს ისტორიაა დღიდან ჩვენი პირველი დაცემისა დღევანდელ დღემდე, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ეხლა არც ზეინაბობა შეიძლება და არც არიან ზეინაბნი, ვერც ანანიას თავკანწირულება გვიშველის. როგორც ბნი ფ გოგიჩაიშვილი ამბობს, ჩვენ დროს ჩამოვრჩით, ისევ ძველი ფსიხიკით ვცხოვრობთ, და ჩუმად კი ახალი ცხოვრება შემოგვეპარა, გამოვყავით თუ არა თავი იმ მახიდან, სადაც კაი ხანი გაბმულნი ვიყავით, და შევედით ფართო საკაცობრიო ცხოვრებაში. — თითქოს ახალი ცხოვრება უეცრად დაგვეცა თავზედ რაღაც სასწაულით გადარჩენილ ძველ ცხოვრების მატარებელთა, და ჩვენც დავიბენით...

მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. ხალხს კიდევ არა უჭირს რა, თუ მას ორი რამ მაინც შერჩენია: — ტერიტორია, რომელზედაც მან ისევ უნდა ააშენოს თავისი ეროვნულ-კულტურული ცხოვრება, და თვით ეროვნულ ერთიანობის სული, ძლიერი სურვილი შეიცვალოს მდგომარეობა, სურვილი შეერთებული ეროვნული ძალებით განიკურნოს ძველი მძიმე კრილობანი და ხელ ახლავ შეუდგეს ახალ ცხოვრებასა.

აი, ამ მხრითა ვართ ძლიერ ცუდ მდგომარეობაში, და თუ გარეშე პირობებსაც ვავითვალისწინებთ, ხელს რომ მუდამ გვიშლიან აღდგომის საქმეში, — ხშირად სასოწარკვეთილებასაც მივეცემით ხოლმე, რა ვეღარ ვხედავთ გაქირვებიდან გამოსავალ გზასა.

Baton.

(დასასრული იქნება)

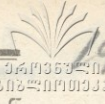
შინაუწი მიმოხილვა.

დღეს იქნება წერა-კითხვის საზოგადოების კრების გაგრძელება. ბევრ საკითხთა შორის, რომელიც კრებას განსახილველი და გადასაწყვეტი აქვს, ერთი მიაქცევს ჩვენს განსაკუთრებულ ყურადღებას. ვისაც წერა-კითხვის საზოგადოების ბინა დაუთვალა, თუ ცოტაოდენი პატარავისცემა აქვს ძველ ისტორიულ ნაშთებისადმი, თუ მომავლის იმედი მის გულში ოდნავ მაინც მოიპოვება და წარსულის დაფასება ეხერხება, დარწმუნებული ვართ, უსათუოდ განსაკუთრებულ ტკივილს, შეწუხებას იგრძნობს, როცა ერთ ზალაში მიყრილ-მოყრილ ძვირფას ისტორიულ ნაშთებს და ხელნაწერებს დაინახავს. თითქმის წერა კითხვის საზოგადოების

დაარსებიდანვე მისი ხელმძღვანელი გრძნობდნენ, რომ აურაცხელ დაუფასებელ ისტორიულ ნაშთებისათვის საჭიროა განსაკუთრებული, თუ არ მდიდრული, შესაფერი ბინა ბინა. ცალკე სამუზეუმო თანხის შეგროვებასაც შეუდგნენ, მაგრამ სამწუხაროდ დღემდის ამ საქმეს დასასრული არ ელირსა. დღეს სამუზეუმო საკითხი ჩვენი საზოგადოების უპირველეს საკითხად გადაიქცა, დღეს საბოლოოდ უნდა გადაწყდეს მუზეუმის ბედი. გამგეობამ წარმოუდგინა საზოგადო კრებას ვრცელი მოხსენება და თავისი გეგმა. ამასთანავე გამოითქვა აზრი, რომ სამუზეუმო თანხას შეუერთდეს ილია ქავკავაძის ფონდიც, რომ ამ გზით საშვალეა მოგვეცეს შენობა ეხლავე ავაგოთ და ერთი წლის განმავლობაში მაინც საკუთარი ბინა გავიჩინოთ. ჩვენი საზოგადოების ცხოვრებაში ეს მეტად საგულისხმიერო მომენტია და იმედიც უნდა ვიქონიოთ, რომ საზოგადო კრება ჯეროვანის ყურადღებით მოეპყრობა მას და ერთხელ და საბოლოოდ გადაჭრის მუზეუმის საკითხს — გადასწყვეტს, რაც შეიძლება მალე ააგოს საკუთარი ბინა.

* *

წარსულ კვირას წერა-კითხვის საზოგადოების კრებაზე ახირებულ წანადადებას გაიგონებდით. ყველამ კარგად იკის, რომ ახალი გამგეობა რაც ძალი და ღონე შესწევს, მუშაობს. ყოველის უწინაოეს გამგეობამ მიზნად დაისახა, მიუხედავად სარევიზიო კომისიის არსებობისა, თვითონ შეამოწმოს საზოგადოების ყოველი ქონება, რისთვისაც შეუდგა მუშაობას. ეს საქმე არც ასე ადვილი აღმოჩნდა. რამდენიმე თვის განმავლობაში განსაკუთრებულად ამორჩეული კომისია საოცარი მუყაითობით და გულდასძით ითვალისწინებდა წიგნის მალაზიის მდგომარეობას. ჩვენდა სამწუხაროდ კიდევ გამოირკვა, რომ ამ მალაზიაში რამდენიმე ათასი მანეთი დაკარგულია. გამგეობამ ყველა შესაძლო ზომები მიიღო ძველი შეცდომების გასასწორებლად და საქმე ისეთ ნიადაგზე დააყენა, რომ შემდეგში რაიმე ზოროტ-მოქმედება ძნელი წარმოსადგენია. უნდა გვეფიქრნა, რომ საზოგადოების ყველა წევრები გამგეობის ასეთ მოქმედებას და სურვილს, რომ ყოველი ჩვენი საქმე მტკიცე, შეურყვეველ კონტროლს ქვეშ იყოს, მოიწონებდა. მაგრამ ჩვენი ახირებულები ცხოვრების პირობები ახირებულ ტაქტიკასაც იწვევს ზოგიერთ წევრებში, რომელთაც კრებაზე განაცხადეს: რაკი გამგეობა ასე მუყაითად შესდგომია საზოგადოების ქონების ცნობაში მოყვანას, ამიტომ მის მიერ წარმოდგენილ ანგარიშსაც ნუ დავამტკიცებთო და განსაკუთრებული კომისია ამოვირჩიოთ საქმის შესამოწმებლადო. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ იმ საზოგადოებრივ ჯგუფში, რომელშიაც მაუდგომლობა და პირუთვნელი დაფასება

არ არსებობს, მუშაობა მეტად ძნელია. კრიტიკა, ოპოზიცია—ყველაფერი ეს მეტად კარგი და მოსაწონია, მაგრამ ყალბია ის კრიტიკა, რომელსაც მიუდგომლობა თან არ აქვს დაყოლილი, არა სასურველი და გამბრუნელია ის ოპოზიცია, რომელიც მოპირდაპირეში ცდილობს მხოლოდ ცუდი დანახოს, ხოლო კარგის დანახვა არ შეუძლია. უსაფუძვლო უნდობლობა მხოლოდ საქმის არა სიყვარულის ნიშანია. მაგრამ რას იხამთ, როცა ჩვენში ყველაფერი შესაძლებელია? როგორც მოსალოდნელი იყო, კრების დიდი უმრავლესობა ჯეროვანად მიეგება ახირებულ წინადადებას. ჩვენც ამ უმრავლესობასთან ერთად ვუსურვებთ გამგეობას წინანდებური ხალისით და მიუდგომლობით განაგრძოს თავისი მუშაობა.

* *

გაზეთ „დროებაში“ დაიბეჭდა რამდენიმე ფრიად საყურადღებო წერილი ბ. ჰამუდ-ბეისა, სადაც გარკვეულია ბევრი საქირ-ბოროტო საკითხი აფხაზეთის შესახებ, მაგრამ ჩვენ განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს დღეს ერთი შემაძრწუნებელი ამბავი. ოც წელიწადზე მეტია, რაც ადგილობრივ მცხოვრებთა გაუშენებიათ სოფელი კურნაუთი. ძველად იფიქრებდა ადამიანი, რომ ამ მუშა ხალხს ასეთი მეხი დაატყდებოდა თავზე და ხელად აყრას მოუნდომებდნენ. მერე რისთვის? შიდა რუსეთიდან გადმოსახლებულთა რომ მისცენ ადგილი. ჩვენ მაინც დარწმუნებულნი ვართ, რომ ასეთი აშკარა უსამართლობა და სისასტიკე საბოლოოდ ვერ გაიმარჯვებს და სოფელი აუყრელი დარჩება.

* *

რამდენი დროც გადის, საადგილ-მამულო საკითხი იმდენად მწვავედება ჩვენში. საქართველოს სხვა და სხვა კუთხიდან ყოველ დღე ამბავი მოდის იმის შესახებ, რომ მამულებს მოსულნი ეპატრონებიან და ჩვენი ხალხი პირში ჩალა გამოვლებული რჩება. ყველაფერს ვიფიქრებდით, მაგრამ თუ იმერეთში უცხო ხალხის ჩამოსახლებას განიზრახავდნენ, აღარ გვეგონა. აქაც იმედი გავიცრუვდა, დანამდვილებით გავიგეთ, რომ ცდილობენ თ. მიქელაძეების მამული, რომელიც ბანკს დარჩა, გადმოსახლებულთ დაუთმონ. მერე სად წავიდეს ის ხალხი, რომელიც ამ მამულებით სცხოვრობს? საქირთა ახლავე მიღებულ იქნას შესაფერი ზოქები, საქირთა გლეხობამაც გაიჭირვოს და მამული ხელიდან არ გაუშვას, თვარა მერე გვიანლა იქნება.

* *

ყოველ ზომას თავისი საზღვარი აქვს. დამსჯელი რაზმებით სარგებლობა მეტად გახშირდა ჩვენში და ხალხს გაღატაკებას უქადის. საქარისია ერთი-ორი კვირა დაჰყოს დამსჯელმა რაზმმა სოფლად, რომ სოფელი ისედაც ტყავ გამძვრალი გაღატაკების პირზე მიდგეს. ამიტომაც, როცა კერძო

რაიმე ბოროტ-მოქმედება მოხდება სოფლად, მაშინ მაინც ასეთი საშვალეობა არ უნდა იხმარებოდეს. ს. ხვარბეთში ვილაც თოიძის ცოლი მოკლეს. სოფელს მკვლელები მოსთხოვეს. შიშმა თავისი გაიტანა და ხალხი აიძულა სამართლისათვის გზა აეხვია—განაჩენით მთავრობას ისეთი პირნი გადასცეს, რომელნიც შემდეგ უკვე უდანაშაულონი აღმოჩნდნენ. ეს უკვე ისეთი საქციელია, რომ სამართლიანობას და კანონიერების შეგნებას ძირს უთხრის, განწარებული ხალხს თვალს უბნელებს და უზნეო საქციელზე აქეზებს. ვინ იცის, იქნებ ახლაც ახალის რაზმის ჩამოყენებამ გამწარებულ და გაჭირვებულ სოფელს ისევ ამსხვერპლინოს ვინმე უდანაშაულო ადამიანი. ბოროტ მოქმედება უნდა გამოაშკარავდეს, მაგრამ ძველ ბოროტ-მოქმედების ძებნაში ახლებს არ უნდა ვქმნიდეთ.

საგლეხო ბანკი.

და

საადგილ-მამულო კამასია *).

VII.

როგორც მოგეხსენებათ, ყველაზე ძრიელ ქართლს მოედო და ძვალა და რბილში გაუჯდა სოფლად ნასროლი აზრი, რომ მამულ დედული, ტყე და მინდორი გლეხისააო. ყიფა და ფულის გაღება რას მიქვიან, ჩვენის ოფლითაა მორწყული ჩვენი მარჩენელი მამული და ვის დაგანებებთო, თამამად გაიძხვლა სოფლის ახალგაზდობა. საერთო ფერხულში, ასე გაშინჯეთ, ბევრის მნახველი და დარბარსელი ოჯახიშვილებიც კი ჩიებნენ.

ქართლის გლეხ-კაცობამ მარტო მამულის საკუთრებას შეხედა აღმაცერად, სხვა გვარ საკუთრებას ხელი არ ახლო და იერიშიც არ მიუტანია. ქარტახილი და კორიანტელი მხოლოდ ტყისა და მინდვრის საკუთრებამ განიცადა საერთო ქარიშხალის დროს.

მშვიდი და წყნარი, ზომიერი და თავაზიანი ქართლელი გავარვარებულ თონეს უფრო წააგავდა, ვიდრე ლმობიერ ადამიანს. თქმა იმისი რომ უფასოდ არავინ რას მოგვაშავებს, თვით რესპუბლიკაც რომ დარსდეს პოლიტიკურის ბრძოლის მეოხებით, არა ხვდებოდა ქართლელის სულსა და გულს.

რომ მართლა და ნამდვილად გლეხ-კაცობა ამ გუნებაზე იღვა, მალე მე ჩემის თვალით ვნახე და ვერწმუნდი. ტკბილ და საოცნებო აზრის დაფუშვა უნაყოფო შრომა იყო და გაბრაზებას იწვევდა. სამმა სოფელმა: არადეთმა, წვერმა და სალოლაშენმა კაცები მომიგზავნეს და მთხოვეს—გაგვაგებინე, რა დრო დადგა, რა ხდება ქვეყანაზეო. შეკრებილ

*) ამ წერილების დასაწყისი იბეჭდებოდა „სახალხო გაზეთში“.

ერს დიდ ხანს ველაპარაკე ეკლესიის გალავანში, საბღრის წვერი პოლიტიკურ რეფორმებისაკენ მიმქონდა და იმას ვამტკიცებდი, რომ საკუთრების დაშლას ვერ ავიტანთ, ვერ შევირგებთ და გვაწყენს მეთქი. როგორც კედელს ცერცვი არ დაადგება, ისე არ მიეკარა ჩემი სიტყვა ერის გულს. რის თავისუფლება, რის პოლიტიკური რეფორმა და კაცად ქცევა! ჩემს მეზობლებს უნდოდათ აზნაურების ოთხათასიან დღიურ ველ-მინდორი ეხლავე, დღესვე და მე კი რალაც ლათაიებს ვუამბობდი.

ალბად შევეცოდე ერთს მოხუცებულს, რომ ტყუილად თავს ვიწუხებდი, მაიმბრუნდა და მითხრა: „ბატონო, თავს ტყუილად რად იწუხებთ. იმ ახალგაზრდა ბიჭებმა შარბათი დაგვალევიენეს, თქვენ კი ხრაკიან არაყს გვასმევთ და აბა როგორ გამოგყვებითო“.

მივხვდი ყველაფერს და დავაპირე წამოსვლა ყრილობიდან.

ხალხშივე ტრიალობდა ჩემი ახლო ნათესავი, ახალთაობის კაცი, თითქმის ბატონ-პატრონი ჩვენის ფრონის ხეობისა. მისი სიტყვა ისე გადიოდა, როგორც ხალასი ოქრო. გამობრუნებულს ღიმილით მითხრა; გათავდა თქვენი მეფობა, დრო-ჟამი ეხლა ჩვენიაო.

უხეირო ყვავივით სადღაც გადიკარგა ჩემი მომღიმარი ნათესავი, ხოლო არადელები, წვერელები და სალოლაშენელები წელეებზე ფეხს იდგამენ მამულის საყიდლად და დღიურში ერთი-ორად მეტს აძლევენ, ვიდრე მაშინ ფასობდა, აჯანყების კორიანტელი რომ მოედო ქართლსა.

ასეთი იყო ქართლის ვითარება, საადგილ-მამულო კამისიამ რომ დაიწყო მოქმედება. ბევრი იმ აზრისა იყო, რომ კამისიას ქართლიდან არავინ მოეკარებაო. აბა ვინ მოინდომებს შარბათის შექმნას ხრაკიან არაყით ყელის ამოხლანძასაო, მაგრამ მოლოდინი არ გამართლდა.

პირველად მოვიდნენ კამისიაში ძმანი კაპანაძეები სოფელ წაღვლიდან. ამათ ეყიდნათ რვა დღიური თ. ამირეჯიბისაგან ოთხმოც თუმნად და დახმარება სჭირდებოდათ. კამისიამ ოცდა ათი თუმნით ხელი გაუმარცხა და ნასყიდობის ქაღალდი ჩააბარა. ოცი თუმანი უკვე დაუბრუნეს კამისიას, დარჩა მათზე 100 მ. ძვირად კი დაუჯდათ კაპანაძეებს გაბედულობა. იმავე წელიწადს, მამული რომ იყიდეს, ვიღაც ავმა სულმა ბჯა დაუწვა კაპანაძეებს და მთელის მოსავლიდან ხელცარიელი დასვეს. ასის თუმნის ზარალი მოუვიდათ საცოდავებს. დღე საც არავინ იცის, ვინ იყო ეს ბოროტი და ავისული, ან ეგები იციან, მაგრამ უიშით ვერ ამბობენ.

იყიდეს აგრედვე მამული არადელებმა და სალოლაშენელებმა.

წვერელებიც ამ დღეებში შეუდგებიან ქრისტესა.

ა. ყიფშიძე.

ამონაკენესი.

დე დამამცროსი
ხალხის თვალში უფუნურთ ბობომა,
დაე დამცინოს,
შემიგინოს ღვაწლი და შრომა;

* * *

დაე ამხედრდნენ
ჩემდა სამტროდ მავნე ძალები,
დაე სტიროდნენ
ჩემი სატროფოს შავი თვალები;

* * *

დაე ცხოვრებამ
თვის მახვილით მომკლას, გამაპოს,
დაე ამ სოფლად
სიტკბოს ნაცვლიად სამსალა მასოს;

* * *

დაე მომისპოს
დამიბნელდეს მზისა სხივები,
ჩანგმაც შესწყვიტოს
ტკბილი ჟღერა, დასწყდეს სიმებრ;

* * *

დაე სულყველას
დასანახად ვეხიზლებოდე,—
ოლონდ, ოცნებაე
ზეციერო, შენა გწვდებოდე!...

ი. გრიშაშვილი.

ასპიროზის დასვრეტა.

ასპიროზი იოთამ გაბედული იჯდა დაბალ საშიფეს სკამზე თავის კანტას, შაღლად წამოჭიმულ, „ზალატინ“ ოდის შუშაბანდის კუთხეში, არჩევდა დახვავებულ ხმელ ლობიოს და ოცნებობდა. მაგრამ იმის ოცნება მომავალს კი არ ეკუთვნოდა, არამედ წარსულს: საუკუნოდ გამქრალს, მშვენიერ, მოსვენებულ დროს. „ქე ვიყავი ჩემდა კარგათ, თავისუფლათ, ღვინო არ მკვლდა და ქეიფი. ბიჭი მყავდა და გოგო, და რა მრჯიდა, თუ ღმერთი გრწამს, რეკოლიუციონერად რომ გავხდები“... როცა სიტყვა „რეკოლიუციონერი“ გაიფიქრა იოთამმა, თუმცა ფიქრში იყო წარმოთქმული, მაინც ცრტათი წამოიწია, მიისედ-მოისედა ირგვლივ, მაგრამ ისევ საჩქაროდ ჩაჯდა და ისევ აიღო ერთი მუჭა შარკი. „არა, არა,— გახანგრძლი მან ფიქრი,—შენ, უბედურო იოთამ გაბედულო, ასე გინდოდა და უყარე ახლას კაკალი, არჩიე აკურ ღობიეი.— მთავრება შენ გემტერება, უძახებია ეჭვით გიუერებენ... არა, რა გჭირდა, ყოფილიყავი შენდა კარგათ, თავს უტკიავებელი... სულ ამ უძახების ბრალდა. არა, მე რეიზს ავეყვი, მარა კაი არც მაგინს დაჭერია...“

ვაცხებთ მთავრობის მამა... ერთს გვეხედავ, რას მო-
ბიან მაინც...“ იოთამ ადგა დაკუსული, მივიდა ფან-
ჯარასთან და მიმოავლო თვალი ირგვლივ მიდამოს.

უკვე დადამებული იყო და ბნელდა. მარცხით,
სათავე იოთამს თავის მეზობლების სხლები ეგულებო-
და, მოსწინადა რაღაც გაურკვეველი შავი დაბალი ლანდები
და ხეების მაღალი მდეგებივით ახრდილები, რომლებიც
თათქოს მექ ცის კამარს ეგზინებოდნენ. არსად სინათლის
ჭაჭანება არ იყო, თითქოს ახალი დადამებული კი არა,
შუადამე გადასული უფილიყოს. თითქოს დაძლევი სექ-
ტემბრის თბილი სდამო კი არ იყო, რაცა სოფელში
ტუნა-კრეფა და სიმინდის რქეფა განადებული და გათე-
ნებადის ისმის ახალგაზრდების სიცილ-კასკასი, ხელ-
ხვაკი, ხსანბეკურა და ათასი სხვა სიმღერები. ახლა
უკვლავ სინუბე სუფევადა, თითქოს სოფელი უკაცო უფ-
ილიყოს. ასე გასინჯეთ, ძაღლების ეფეფა კი არსად
ისმოდა, თითქოს იმათაც შეუკრა კრიჭა რეაქციის ბასრმა
ბრჭყალებმა და მხოლოდ, როგორც შწარე დაცინვა, მო-
რით ისმოდა კოტის შეუბოვარი მკაფიო ძხილი, და-
ღონებული უუჰ! უუჰ!.. იოთამს მწერედ შეეკუმშა გული
და ეელში ცრემლები მოეჭინა.

თავი გააქნია და ძალა-უნებურად გაიხედა პირდაპირ
და მარჯვნივ. იქ მოშორებით, დიდ მინდორში მთელი
მიდამო მოფენილი იყო სინათლით. თათქოს ის ვიგა
ადგილი განკებ გაუჩინადდნებიათ. და იოთამმა, თუმცა
ვერ ხედავდა და არ ესმოდა, მაგრამ ცოცხლად წარმო-
იდგინა რა ამბავი იყო ახლა იქ. იქ იყო დაბანაკებული
დამსჯელი რაზმი. იოთამს ფეხები აუცხვანდა, შიშის
ოფლმა დაასხა და წაიხრჩულა: „აა, ამისთანა ძლიერი
მტრის ძლევის ვაპირობდი... ვაი, უბედურო ჩემო სო-
ფელი, ჩემო თავო!..“ და სხქაროდ ჩაჯდა და რო-
გორღაც უზროდ ისევ აიღო ღობიო ხელში.

ოთახში გაისმა ფეხის ხმა და გარედ იოთამის მე-
უღლე მხეხა გამოვიდა, მაგრამ გამოსულისას კარს წა-
მოედვა და კინაღამ გაიშლართა იოთამის წინ, რომე-
ლიც სწრაფად წამოხტა და სტაცა მკლავში ხელი ცოლს.

— ჩუმად, ნუ ვფირო, თუ ღმერთი გწამს, მხეხა...
ხომ არაფერი გიტყვი?— წარმოსთქვა იოთამმა, ხმა
დაბლა.

— ოჰ, შენი ღორღილი არ გეიგონა კაცმა!— გაბ-
რაზდა მხეხა და გამოგლიჯა ქმარს ხელი, — დამიანო,
ხომ არ უნდა დამარჩო ახლა ამ სიბნელეში. რაფერ გა-
ვაკეთო რაზე, რაფერ მოუარო ძროხას?... ციციო ჩვენ არ
გვეავს და ბიჭი... შენ ხომ გამოეჭიმები და უფროიელი
უნდა მოკართვა...

— შენი ღვთის გულიზა, ხელა იღამარაკე, მხეხა.
ადამიანო, გეიხედე გერ სოფელში, თუ ვინმეს აქ სა-
ნთელი...

— ოჰ, ოჰ, ოჰ! შე უბედურო, უძახებს მიმსტო-
ლე ახლა, ჩემ ხაუშკებს? ასე დავარდა ჩემი დღეი და
ღამე, ასე დავარდა გოჯანბირ მაღალდაძის ქალი-შვილის
სიცოცხლე, რომ ალექსაის ელბიტის ადარებ?..

— ვაიმე, ვაიმე, რაღა ვქნა... ისე ვფიროს, რომ

დამიჭირავენ რაღა დროისაა. არ ამცილდება ციხე და
ციმიბირი. დამხრეტენ... ქალო, შეხედე გერ მტერს, რა
ამბავი აქ...

მხეხამ მოიხედა მარჯვნივ და თითქოს ოდნავ და-
შოშმინდა, ხმას დაუკლო, მაგრამ ისევ ისე კარახებთ
წარმოსთქვა:

— ციხის თუ გეშინოდა, მიტინგებზე რას იარე-
ბოდი, ერთი მითხარი!..

— შევცდი, ვითარცა კაცი, შევცდი, მხეხა, რა
ვიცოდი ასე გათავლებოდა...

— არა, ერთი მითხარი, რა კაი დავაყარეს უძა-
ხებმა, ციციო წავგართვეს, ბიჭი არ დავიფენეს...— არ
ცხრებოდა მხეხა.

— თლა შენი ბრალია, თლა!— ანთო უცებ იო-
თამ, — შენ არ იყავი, ბაირადები რომ აქარგე, შენ არ
იყავი ქალების ათის თავათ, შენ არ იყავი?..

— კაი, კაი, ახლა, რაცხა ვიყავი. რაც იყო, იყო.
უკვლავი შობოდა, და აბა შე გამოეწვეტილიყავი უკვლავი?—
წაიხრჩულა მხეხამ, რომელმაც თავი დაშინაჰვედ იგ-
რძო. ხამოჯდა იოთამის გვერდით და აიღო ღობიო.

— ოჰ, და ღმერთმა შენი თავი ნუ მომიძლავს,
მეც სწორეთ ამიხა ვიარებოდი. რომ არ წავსულიყავი
კიდევ...

— ამ უსინათლობამ მომკლა, იოთამ. უფროიელს
მოვითმენ, მარა უსინათლობა?... აბა, ერთი ახლა რაფერ
ვჭამოთ სიბნელეში ვახშიმი?..

— შეიცა აკერ ზაწია, და საცხა მთავრე აძუა.

ერთ წამს ორივენი ჩახუმდნენ. შეძლებ, თუმცა
ერთმანეთს ვერ ხედავდნენ, მაინც შეხედეს ერთმანეთს
და ორივემ იგრძნო რაღაც გამაურკვეველი ძიმი და ერ-
თმანერთის საჭიროება და კიდევ უფრო შიშის ერ-
მანერთისაკენ.

— უფრო იმან მომკლა, რომ თუთუნს ვერ ვსწევ
აკერ თავისუფლად, უკან ოთახში უნდა შევიბარო ქურ-
დულათ.

— ვითომ რა იქნება, ახლა რომ მოსწიო ერთი
ჩიბუხნი? ვინ შეიტყობს.

— აა, ქაღის ტყუას დამიხედეთ. რავა ვერ შეიტ-
ვევ, დამიხანავენ რომ ძინ ვარ და დამიჭირავენ მეთქი.

— ახლა, დასტურ, რა ქენი იმისაია?

— აა, მიტინგებზე რომ ვიარებოდი, არ კმარა
ივინისა? ჯამუშები ცოტაა?

მხეხა ჩახუმდა.

უცებ გარედან ამოსასულიელ კიბეზე ჩქარი ფეხის
ხმა გაისმა.

ცოლ-ქმარნი სე წამოცვივდნენ.

— შევიდენ!..— სთქვა ცხვანით იოთამმა.
კარები გაიღო.

— მშვიდობა აქა! შინ ბრძანდებით?— გაისმა ხმა.

— ოჰ, ქრისტეფორავ, შენ ხარ? ქე მოგვკალი,
კაცო, შიშით... ხელა იღამარაკე, თუ ღმერთი გწამს.

— უბედურ კაცს ქვა ადმართში მიეწიაო!.. დევი-
დუბე, იოთამ ბატონო, დევიდუბე თლა. უერძენი დავწინ-

სე, ვაით და ვუთ მოკრეფილი ყურძენი, და სწინახელი გატეხილი არ გამოდგა. ქე გვეიდა თლა ტკბილი... ეგუბა ბაძა და თხის ქონი გქონდეს ერთი ცახე, გავლესადი, თვარა დევიდუბე და იგია.

— დმერთო, მომკალი და იგი; რავა, ქრისტეფორავ, დროსე ვერ შიატევე, შე საცოდვავო? ბაძა კი მაქ საცხა შენახული, თუ ვნახე ამ სიბნელეში,—სთქვა მზესხამ.

— ჭო და აბა თხის ქონი მაქანია აქ გლახუნას... ჩეიბინე ელანძე და მოგცემს... მზესხა, ამასობაში შენ ბაძას მოხსნავ... შენ გეიქევი, გეიქევი, ნულარ იუონებ, ძამიავ.—იოთამს, თითქოს ვეველაფერი გადაავიწუდა და დაიწყო მადლა ღაზანაკი.

— ნუ ვვირი, კაცო, — გაახუმა ცოლმა.
— რას შიხივი, ქალო, ამისანა დროსე ნუ ვვირი რომელაო. შეზობელს უჭირს და აბა არ მივეხმარო? გეიქევი, გეიქევი, ძმაკ, გლახუნასთან, — მაგრამ ხმას მაინც დაუკლო.

ქრისტეფორე მოტრიალდა წასასვლელად და მოჭკიდა კარს ხელი. იოთამს თითქოს რაღაც მოაგონდაო.
— მეიცაი, მეიცაი, ქრისტეფორავ! მაქანია სახლის უკან, ღარდაში გლახა გზაია და არ დიევე... მზესხა, ერთ წამს ათხუე ფარანი, თუ ქალი ხარ.

— ფარანი!
— ჭო, ჭო, ფარანი. ელანძე ჩეირბენს ბერიკაცი. ფენი არ შეიტეხოს და ერთი ცოდვაში არ ჩამაყენოს.
მზესხამ გამოიტანა ანთებული ზატარა ფარანი და გაწოდა ქრისტეფორეს.

ქრისტეფორე იყო ზატარა ტანის, სრულად გათეთრებული, თხელ წვერა, გამზღარი, მოხრილი, ფენშიშკელა მოხუცი გლეხი. ტანზე ფარავის ნაფლეუები ეცვა. თავი მოწითალო მოსახვევის ნაკლეჯით ჭქონდა წაკონილი.

წავიდა თუ არა მოხუცი, იოთამმა რაღაც შეუბა იგრძნო, „უოხად აზნაურო იოთამ გაბედულო“, — ამბობდა ის გულში: — „ასე უნდა: გასაჭირში უნდა მიეხმარო კაცს, თვარა, აბა ვარუში ხომ არ ვარ. მეორეც ახლა ვინ დეინახავს ელანძე, დასურ თვალის დახმსამებაში ჩეირბენს და აშეირბენს ბერიკაცი.

მართლაც არ გასულა ოცი წუთი, რომ ქრისტეფორე უკან დაბრუნდა, მზესხამ მისცა ბაძა.

— შენი ჭირიძე, მზესხა, — მიმართა ქრისტეფორემ თხოვნით, — რადგან სიკეთე მიქენი, ბარეღამ მარდიც მუყარე და აი ფარანი მათხუე, შინ წვეიდე და რავაც რიგია გავლესავ სწინახელს. ქალებმა არ აანთონ მეთქი და შიშით სახათთაე გავტეხე და ნიგუხადით ვეფერი დევიანსე. ახლგაზდას დაძე ვეღარ გუუთევა შინ და ჩემი დროის ბერი კაცმა რა უნდა დევიანსო... ერთი იგი შექეტო, რეიზა ეშინიან ამ სინათლის... ექქ...

— წვიდე ძმაკ, წვიდე, მარა ჩქარა წაი, ჩქარა.
— დმერთმა თქვენი თავი ნუ მომიშაღოს.
ქრისტეფორე ჩქარის ნაბიჯით გაჭქანდა.
— აბა, მზესხა ახლა ხელი დამაზანიე ერთი. საცხაა მთვარეც აშუა და ვიფასშოთ.

მართლაც ცამ ინათლა. მთა გორები და ტაეები მკათოდ გამოინაკვთა ცის სივრცეში.

მზესხამ გამოიტანა დოქით წყალი და გაღებულ ფანჯარაში დაუსხა ქმარს ხელზე. იოთამი იბანდა ხელს და დროთი-დრო დიმილით გადახედავდა მზესხას.

— არა, ძალიან ქალი ხარ, მზესხა, შე და ჩემმა დმერთმა. ხანდისან კაზანობა კი იცი, მარა.. არა, იგი რავა იყო, წითელი ბაირალები რომ აქარგე და შე რომ გადმომაბრალე?..

— შე ავქარგე, მარა შენ...
— ოჭ, ოჭ, გამოიჯავრდა, გამოიჯავრდა... — იოთამი უნებ დაიხარა, სწრაფად მოხვია ხელები ცოლს და აკოცა. მზესხა სიცილით გამოუხსლტა ხელიდან.
— არა, ერთი მითხარი, რამ გადაგრიან, ამ სიბერის დროს რომ არშიეობ.

— სიბერის დროს!.. მაშა მიცხონება ორმოცდაათი წლის თუ ვარ, ბეერ ახალგაზდას არ ვფობივარ! იოთამმა ჩამოისვა თავის ჯერ კიდევ შავ გრძელ წვერზე ხელი და გადაიწვევრტა გრძელი უფავაშები, — შენც ბეერ ახალგაზდას ჯობიხარ, შე და ჩემმა დმერთმა, მზესხა,

მზესხამ სიამოვნებით გაიცინა, გაისწორა თავზე აბრეშუმის საშურა მოსახვევი და კეკლეულად გამოაჯავრა ქმარს:

— ოჭ, ოჭ, ოჭ, ერთ ქალათ ჩემი თმა დირს, ერთ ქალათ თვალ წარბი, არა!.. და კონტად მოტრიალდა ოთახში შესასვლელად და ვახშმის გამოსატანად.

იოთამმა კმაყოფილების დიმილით გადავენა თავი კაზნის რხევით მიმავალ, უკვე მოხუცებაში შესულ, ზატარა ტანის ქალს. ის აუჩქარებლად იწმენდა სველ ხელებს ზირსახოცით და კმაყოფილებით ფიქრობდა, თუ რა სიამოვნებით შეექცევა ახლა ამ საყვარელი ქალის გაკეთებულ ვახშმს და „მართლაც ქალი კი არა ოქროა, რავაიც იყო, იმ ნაირივე მაქციერაი და საყვარელია.“

მზესხამ ხალისიანად გამოიტანა ზატარა გრძელი ხის „სუფრა“, ღაგინათ შუშუნა მაჭარი, ხელური ვეელი, ცხელი მჭადი და ქოთნით ნიგოზში გაკეთებული ქათამი.

— აბა, იოთამ, იმასთანა ქათამი გავაკეთე, რომ სუმთლა თითებს ჩეიტკვერ.

ნინო ნაკაშიძე.

(დასასრული იქნება).

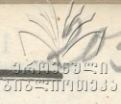

მელვინეობისა და მევენახეობის კოლხურ ციციები.

III

(დასასრული)

წინა წერილში აღწერილი ორგანიზაცია საერთო-ერთო დახმარებისა არის საუკეთესო წესი ორგანიზაციისა, რომელიც შექმნა და განავითარა დასავლეთმა ევროპამა, და ეხლაც ანვითარებს, რომ თანამედროვე ეკონომიურ პირობებში მკვიდრ ნიადაგზედ დააყენოს მელვინეობისა და მევენახეობის მეურნეობა.

ამ ორგანიზაციათა მოქმედებამ დიდი ნაყოფი გამოიღო, დღეს ჩვენც იმავე ნიადაგზედ უნდა დავსდგეთ, ესე იგი ფართოდ უნდა განვავითაროთ საურთიერთო დახმარება, თვითმოქმედება, ამხანაგობის ნიადაგზედ უნდა მოვაწყოთ მეღვინეობისა და ღვინის გასყიდვის საქმე. ეს ერთად ერთი საშუალებაა, რომ ჩვენი მეღვინეობის ძრეწველობა იმ უნუგეშო მდგომარეობიდან გამოვიყვანოთ, რომელშიაც იგი დღეს იმყოფება.

მაგრამ ჯერ ის უნდა გამოვარკვიოთ, რა მიზნის აღსრულება უნდა დავაკისროთ მეღვინეობის კოოპერაციებს ჩვენ მი. უპირველესი დაბრკოლება ჩვენი მეღვინეობისა და ძვეენახეობისა არის ის, რომ არ არის მოთხოვნილება ყურძნის ბუნებრივი ღვინისა. ამ უკანასკნელი მოვლესის უმაჯარესი მიზეზი კი ღვინის ფალსიფიკაციაა. ყალბმა ღვინოებმა აავსეს მთლად ერთიანად მთელი რუსეთის ბაზრები, ბუნებრივი ყურძნის ღვინო კი ადგილობრივ ბაზრებზედ სჭარბობს და გაუყიდავი რჩება. საჭიროა ამ ადგილობრივ ბაზართა განთავისუფლება ზედ-მეტე ღვინისაგან და მისი გატანა მეღვინეობის რაიონთა გარედ. ამგვარად ჩვენ კოოპერაციებს მოუხდებათ ირძოლა ფალსიფიკატორების მძლავრ ჯართან, რომელსაც ბაზრებზედ საუკეთესო პოზიციები უჭირავს.

ამ მიზნის აღსრულება, ე. ი. ამ ფალსიფიკატორთა დამარცხება, ძლიერ ძნელია, და ამიტომაც ძლიერის იარაღით უნდა გამოვიდეთ მათ წინააღმდეგ.

დღეს ჩვენი მეღვინეობა მდბაალ ტექნიკის გამო არ იძლევა ბაზარზედ გასატან საფარგის საკონელსა, ამიტომაც ჩვენი მეღვინეები იძლევიან მხოლოდ მასალას, რომლის დაყენებასაც და გაკეთებასაც დიდი ღრო უნდა. მაშასადამე ღვინის გაკეთება და დაყენება, ღვინის ტიპების შემუშავება, ერთი სიტყვით რაციონალური მეღვინეობა, — აი რა უნდა იყოს პირველი მიზანი კოოპერაციისა. მეორე მიზანი კი უნდა იყოს ღვინის გაყიდვის ორგანიზაცია. ამგვარად უპირველეს ყოვლისა ჩვენ გვჭირდება საწარმოო კოოპერაციები, ე. ი. ისეთი კოოპერაციები, რომლებიც თავს იღებენ ღვინის წარმოებას ყურძნის მოკრეფიდანვე. რასაკვირველია პირველ ხანებში, სანამ კავშირები შესდგებოდეს, ღვინის გასყიდვის საქმესაც ეს კოოპერაციები წაუძღვებიან.

კოოპერაციის ტიპის ამორჩევა ძნელი არ უნდა იყოს. გერმანიის მევენახეთა ამხანაგობა ყველაზედ უფრო სრული ფორმაა ასეთი ორგანიზაციისა. იგი უკვე საქმით გამოსცაღეს მრავალ წელთა განმავლობაში. იგი ყველაზედ უფრო გავრცელებულია არა მარტო გერმანიაში, არამედ სხვა ქვეყნებშიაც, სადაც მეღვინეობას მისდევენ.

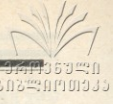
როგორ შეიძლება ჩვენში პრაქტიკულად განვახორციელოთ ჩვენი მიზანი და შევქმნათ მეღვინეთა ამხანაგობანი?

კოოპერაციები უნდა დაარსდნ თვითოეულ სოფელში ან და პატარა ერთმანეთის მეზობელ სოფლებში.

თავიდანვე კოოპერაციებმა არ უნდა მოინდომან ძლიერ რთულ მიზანთა განხორციელება, არ უნდა მოინდომონ ძირითადი შეცვლა ღვინის წარმოების არსებულ ფორმებისა.

კოოპერაცია უნდა ემყარებოდეს მეურნეობის არსებულ წესებზედ, ფორმებზედა და პირობებზედ, და მხოლოდ მათი თან და თანი შეცვლით დაადგება წარმოების ახალ გზასა.

ამ უპირველეს პირობების აღსრულება მიტომ არის აუცილებელი, რომ ჯერ ერთი ყოველთვის საჭიროა ანგარიში ვაფუწით სასოფლო მეურნეობის პსიხოლოგიას, რომელიც ეწინააღმდეგება საუკუნოებით განმტკიცებულ წარმოების ფორმათა ერთბაშად შეცვლასა, მეორე კიდევ იმიტომ, რომ ახალი ორგანიზაციები ვერც შესძლებენ ასეთი ძირითადი რეორგანიზაცია მოახდინონ მთელს წარმოებაში. — მაგალითად, დიდი შეცდომა იქნება, რომ ამხანაგობამ პირველადვე გაიჩინოს ძვირი და რაციონალურად მოწყობილი სარდაფები. ეს ძლიერ გაადიდებს ნაწარმოებ პროდუქტის ღირებულებასა და დახარჯული კაპიტალიც მძიმე ტვირთად დააწვება თავზედ პირველად სუსტ ორგანიზაციას. შეფერხებას ღვინის გაყიდვისა, ან სხვა რომელიმე ხელის შემშლელ პირობას, რაცა თანა სდევს ხოლმე ხშირად კოოპერაციის დასაწყისს მოქმედებას, ადვილად შეუძლიათ დიდხანს შეაჩერონ კოოპერაციის განვითარება. — ამგვარადვე ვერასოდეს ვერ ვურჩევდით ამხანაგობას ჩვენ ჩვეულებრივ ქურქლის, ქვევრების მაგიერ, მუხის ბოჩკები ეხმარათ. ჩვენი მარნისა და ქვევრების გამოყენება რაციონალურ მეღვინეობისათვის ძალიან ადვილად შეიძლება. ქვევრი საუკეთესო ქურქელია ღვინის დადუღებისათვისა და პირველ შენახვისათვის გლეხის წვრილ მეურნეობაში. მათი მოვლა და რეცხვა გაცილებით უფრო ადვილი საქმეა, ვიდრე ბოჩკებისა, რომლებიც ძალიან ხშირად შეიცავენ სხეულებათა გამავრცელებელ ორგანიზმებსა და ხშირად ღვინოს სრულიად აფუჭებენ. ამასთანავე ღვინის დადუღების დროს ქვევრში ყოველთვის ერთფეროვანი ტემპერატურაა, ვიდრე დასადუღებელ ბოჩკებში, თუ სპეციალური მოწყობილებანი არ აქვსთ ტემპერატურის მოსამატებლად ან დასაკლებლად. ქვევრების გამოყენება კი შეიძლება ღვინის შესანახადაც. ამისათვის საჭიროა ქვის სარქველის მაგიერ მუხის სარქველი, შუაგულში გახვრეტილი; შემდეგ, თუ ქვევრის ასეთს კრანს გარს შემოვარტყამთ პრობკისა ან რეზინის რკალსა და ვინტებით დავაბამთ ქვევრის თავზედ, — გერმეტიულად გვექნება დახურული ქვევრი, რადგანაც ჰაერი ღვინოს ვეღარსაიდან მოხვდება.

ამგვარად, პირველ-ხანებში ამხანაგობას არ დასკირდება ახალი ქურკლის შექმნა, მხოლოდ წვერთა ვალდებულება იქნება ჩააბაროს ამხანაგობას ქვევრები და სხვა საჭირო ქურკელი, რომელიც მათ ექნებათ. ამხანაგობას შეუძლია აგრეთვე დაიკიროს ერთი რომელიმე წვერის მარანი, თუმცა კი უმჯობესია, რომ ამხანაგობამ ერთი მარანი თვით აიშენოს. ადგილის შექმნა სოფელში ძვირი არ დაჯდება, მარნის აშენება კი შეიძლება ნაწილ-ნაწილ მოეწყოს რამოდენიმე წლის განმავლობაში. მანქანებისა და ინსტრუმენტების შექმნაც ამხანაგობას ბევრი არ დასკირდება: თავდაპირველად საკმარისი იქნება პომპა, პრესი და რამოდენიმე წვრილმანი ნივთი.

ყველაზედ უფრო საჭირო და აუცილებელი კი ამხანაგობისათვის იქნება მოწვევა სპეციალისტ მეღვინისა, რომ მეღვინეობის საქმე მოეწყოს რიგ-ინად და საზოგადოდ მთელი საქმე წარმატებით წავიდეს.

აი, დაახლოვებით, რა საშუალებაა საჭირო ამხანაგობისათვის პირველ ხანებში:

მიწის შესაძენად და მარნის (ნაწილ-ნაწილ) ასაშენებლად:	500 მ.
პომპა.	200 მ.
პრესი (საქაჩავი).	200 მ.
დასაწური მანქანა.	250 მ.
წლიური ჯამაგირი მეღვინისა.	1000 მ.
წვრილი იარაღები და ქურკელი.	200 მ.
სხვა და სხვა მასალა და დანარჩენი ხარჯი.	450 მ.
სულ დაახლოვებით...	2800 მ.

ყოველგვარი მუშაობა,—ქვევრების მოტანა, მიწაში ჩაფვლა, ყურძნის მოტანა და დაწურვა, ღვინის გადაღება და სხვ.—თვით წვევრებმა უნდა აღასრულონ.

როგორცა ვხედავთ, საშუალება და ხარჯი მაინცა და მაინც დიდი არ არის. მაგრამ აი კიდევ რა არის საყურადღებო; მონაწილეებს ავანსები უნდათ; შეიძლება ღვინის გაყიდვამდე შეიქნას საჭირო მისი ღირებულების უმეტესი ნაწილის წინდაწინ მიცემა წვერთათვის. როგორ შემოველება საქმეს ამ შემთხვევაში?—შეიძლება აქ გვიშველიდენ საკრედიტო დაწესებულებანი, რომელნიც ამხანაგობის წვევრებს მისცემდენ სესხს ღვინის გირაოში? მაგრამ, როგორც დასავლეთ-ევროპის პრაქტიკამ გვაჩვენა, ეს წყარო საიმედო არ არის. საჭირო და აუცილებელია საკუთარი ამხანაგობა ამ საქმისათვისაც, საჭიროა ორგანიზაცია, დამყარებული იმავე საურთი-ერთო დახმარების პრინციპზედ, ე. ი. საჭიროა საკრედიტო კოოპერაციები. როცა მეღვინეობის კოოპერაცია დაარსდება, იმავე დროს უნდა დაარსდეს განსაკუთრებული საკრედიტო ორგანიზაცია. სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობანი ვერ იხეირებენ ვერასოდეს საკრედიტო

ორგანიზაციათა დაუხმარებლად, როგორც ეს უკანასკნელ პირველთა დაუხმარებლად ვერ იქმნებიან წარმატებულნი.

რაც შეეხება ღვინის გასაღებას, აი რა შეგვიძლია ვსთქვათ. ჩვენ უკვე მოვიხსენიეთ, რომ წვერილ მეღვინეთა ამხანაგობებს არ შეუძლიანთ ამ საქმის მოწყობა, რადგანაც აქ მათ უხდებათ ბრძოლა მსხვილ კაპიტალისტურ ორგანიზაციებთან. ამიტომაც ამ შემთხვევაშიაც დასავლეთ ევროპის კოოპერაციათა მაგალითს უნდა მივბაძოთ: ცალკე ამხანაგობანი სხვა და სხვა რაიონებისა უნდა შეერთდენ ერთ დიდ კავშირად. აქ ჩვენ ადგილი არა გვაქვს დაწვრილებით აღვნიშნოთ, თუ როგორი უნდა იყოს ეს ორგანიზაცია და როგორი საშუალებით უნდა მიაღწიოს მიზანს. ვიტყვი მხოლოდ რომ, მაგალითად, კახეთის მევენახეთა კავშირის საკითხი ძლიერ ადვილად სწყდება. კავშირად კახელ მევენახეთა ამხანაგობათათვის შეიძლება იყოს დღეს არსებული „საზოგადოება კახელ მევენახეთა“, რომელიც თავისი ეხლანდელი სახით სწორედ ღვინის გაყიდვის ორგანიზაციაა, სადაც ცალკე ამხანაგობებს შეუძლიანთ წვევრებად შევიდენ, როგორც ცალკე იურიდიული პიროვნებანი.

მაგრამ კავშირის დანიშნულება მარტო ღვინის გაყიდვის ორგანიზაცია არ არის. კავშირი აერთებს ცალკე ამხანაგობებს და მიჰპართავს მათს მოქმედებას ერთი საზოგადო მიზნისაკენ, ნებას არ აძლევს ამხანაგობებს გვერდი აუხვიონ კოოპერაციის ჭეშმარიტ დანიშნულებასა, ერთი სიტყვით მთელს კოოპერატიულ ორგანიზაციას ერთობას განუმტკიცებს. ამას გარდა ცალკე ამხანაგობათათვის გაცილებით უფრო ადვილია კავშირის დახმარებით გამონახოს საჭირო საშუალება ფულისა, რადგანაც ფულის ბაზარი რასაკვირველია კავშირს უფრო ენდობა, ვიდრე პატარა ამხანაგობებს, რომელსაც იგი ძლიერ კარგად იცნობს, იცის მისი ძალა და საშუალება.— შემდეგ, კავშირის დახმარებით ცალკე ამხანაგობებს ყოველთვის შეუძლიანთ უფრო შეღავათიან პირობებში შეიძინონ მეურნეობისათვის საჭირო იარაღები, საწამლო, გასანაყოფიერებელი და სხვა მასალა, და სხვ. კავშირის მიზანი იქნება აგრეთვე ამერიკულ ვაზის საცდელ ვენახთა გაშენება, საცდელ და საჩვენებელ პუნქტთა მოწყობა და სხვ. კავშირს შეეძლო აგრეთვე თვალ ყური ედევნებინა ღვინის კანონის ცხოვრებაში გაყვანისათვის, როდესაც ეს ღვინის კანონი გამოიცემოდა, და სხვა და სხვ.

ამის შემდეგ ადვილი გასაგებია, თუ როგორი დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი მევენახეობისათვისა და მეღვინეობისათვის კოოპერატიულ ორგანიზაციათა გავრცელებას. მხოლოდ იმითი, რომ არა თუ ასეთი ორგანიზაციები, არამედ საზოგადოდ არავითარი ორგანიზაცია არა გვაქვს, შეგვიძლია იმ უცნაურ მოვლენის ახსნა, რომ დასავლეთი ევ-

როპა, რომელიც წლიურად თითქმის ერთ მილიონ ვედრო ღვინოს ამზადებს; თუმცა დიდის გაქირვებით, მაგრამ მაინც ადგილს უპოვებს ბაზრებზედ ამ აუარებელ ღვინოსა, რუსეთმა კი, რომელიც ძლიერ 30 მილიონ ვედრო ღვინოს აწარმოებს, არ იცის, როგორ გაასალოს იგი.

გაქირვებამ უმწვერვალეს წერტილს მიაღწია. მევენახეები უნდა შეერთდნენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ აუცრლებელი დაღუპვა მოელოს...

სვ. ვახუშტიშვილი.

მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა უძველეს დროიდან.

მომზადების ხანა.

IV.

მეორე უმთავრესი ტენტი ქართველთა განათლებისა იყო წმ. ჯვარის ქართველთა მონასტერი ჰალესტინაში.

ჯვარის მონასტერი მდებარეობს იერუსალიმიდან ოცი გრისის სვალზე. ნამდვილი, სარწმუნო ისტორია ამ მონასტრისა იწყება მე-XI საუკუნიდან, ე. ი. იმ დროიდან, როდესაც ეს მონასტერი იმ სხით გაშენდა, რა სხითაც ჩვენამდის მოდღვას. იმის შესახებ, თუ წინააღმდეგ, მე-XI საუკუნეში, ამ ადგილზე რა იყო, ისტორიკოსები სხვა და-სხვა აზრისანი არიან.

არქიეპისკოპოსი ტიმოთე მოგვითხრობს, რომ ის ადგილი, სადაც ახლა ჯვარის მონასტრისა გაშენებული, ჯერ ისევე მე-VI საუკ. შეიძინა ქართველთა პირველ ქრისტიანულ მეფემ მირიანმა, რომელიც ვითომ წმ. ნინოს, ქართველთა განმანათლებელის რჩევით გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში კონსტანტინე დიდის სანახაფად, — იქიდან კი წავიდა იერუსალიმში .. მირიანის შემდეგ, ამბობს ტიმოთე, დიდა და ძველ-მოსილმა მეფემ ვახტანგ გორგასლანმა დააშენა მონასტერი იერუსალიმში და მის ახლო-მასლო ადგილებში და გააზაფხა იქ ქართველთა რაზმი კერძოდ ამ მონასტრების და მათი მამულების დასაცავლად.

ბოლოს, ტიმოთესივე სიტყვით, მოვდა ჰალესტინაში ვიღაც დიონისიუსი კაცი შავშუთიდან — ბრახორე და დაბინადა წმ. საბას ლავრაში. მეფემ ბაკრატ კურაპალატმა (1027—1072) გაუგზავნა მას ფულები ჯვარის მონასტრის და მასში თავ-შესაფარის აღსაშენებლად, რაც მან მართლაც პირნათლად აღასრულა¹⁾. თუმცა მართლაც ტიმოთეს ამ მოთხრობას ემორჩილება და ეთანხმება თვით მხატვრობა ჯვარის მონასტრისა, ანტონინ არხიმანდრიტისგან 1643 წ. ნახსია, ე. ი. თუმცა მონასტრის კედლებზედ დახატულნი არიან მირიან, ვახტანგ გორგასლანი, ბაკრატი და ბრახორე, — მაგრამ ჩვენი ცნობილი ისტორიკოსი დ. ზ. ბაქრაძე სხვა აზრისაა. აი რას ამბობს ის ამ საკითხის შესახებ: „იმ მოთხრობას, ვითომც მირიან მეფეს შეეძინოს ადგილი იერუსალიმში და ვითომც ვახტანგ გორგასლანს დაეპუ-

რას ჰალესტინა, გადმოგვრევენ მხოლოდ ქართული წყაროები. ამ მოთხრობას მანამდე ექნება ლეგენდარული ხასიათი, სანამ არ დამტკიცდება უტყუარი ფაქტებით და საბუთებით²⁾. დიდი მნიშვნელობა არ უნდა მიერეს იმას, რომ ჯვარის მონასტერში შესახულან სურათები მირიანის და ვახტანგ გორგასლანისა, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მართლაც მონასტრის ფრესკები უფრო ძველს დროს ეკუთვნიან, ვინემ ამას ანტონინი უჩვენებს (1643 წ. ³⁾) ეს აზრი ჩვენი ცნობილი ისტორიკოსისა, თუმცა ურადლების დიონისა, მაგრამ მას არ ეთანხმებიან საქართველოა ის ცნობები ჯვარის მონასტრის შესახებ, რომლებსაც კი დღემდის მოუღწევია, — პირიქით, ტიმოთეს მოთხრობას ეგვიტანა ერთხმად ემორჩილებიან.

თითქმის ეგვიტანა მოგზაურები 1384 წლიდან, ამბობს ტაბლერი, ერთხმად იმეორებენ, რომ ჯვარის მონასტერი აღშენებულია ელენისგან (კონსტანტინე დიდის დედა), მაგრამ ამის დასამტკიცებელი საბუთები არ მოიპოვება. უფრო სარწმუნოა ის, განაგრძობს ტაბლერი, რომ ჯვარის მონასტერი აღშენებულია ქართველთა მეფის ვახტანგ გორგასლანისგან მე V საუკუნეში იმ მიწაზე, რომელიც კონსტანტინე დიდმა აჩუქა მირიან მეფეს. ტაბლერის აზრით ბრახორე შავშუთელი არ არის ახლად ამშენებული, მან მხოლოდ განახლა ჯვარის მონასტერი.

მართლაც, როგორც სხანს ერთი ხელნაწერიდან, რომელიც ჯვარის მონასტერშია დაწერილი, ბრახორე იყო მხოლოდ განმანათლებელი და არა დამაარსებელი ამ მონასტრისა⁴⁾. სხვა მონასტრის საბუთებიდან ისიც სჩანს, რომ ბრახორეს მართლაც დიდი შრომა და ღვაწლი მიუძღვის მონასტრის განახლება-აღდგენაში: მან თურმე შეკრიბა აქ მრავალი ბერები, მწიგნობრები, გადაწვერლები, მხატვრები⁵⁾.

1099 წ. ჯვარისგან, რომლებმაც დაიბურეს იერუსალიმი. ამ მონასტრებში უნახავთ მშვენიერი საკრებულო ეკლესია. მონასტრის აღდგენას მოწმობენ სეულფი (მოგზაური 1102 წ.) და რუსის „ზაფხონიკი“ დანიელი (1106—1107 წ.), ეს უკანასკნელი დიდის ქებით იხსენიებს ჯვარის ეკლესიას და მის მხატვრობას⁶⁾. იერუსალიმში ფრანგების მიჯობებლობის დროს, 1099—1138 წ., ჯვარის მონასტერი ეკუთვნოდა ქართველებს და მის წინამძღვრად იყო ქართველი. იმ დროის მწერლები ამ მონასტერს ყოველთვის ეძახიან

²⁾ ქართველთა იერუსალიმში გალაშქრების და მის დაპყრობის შესახებ, როგორც იახსოვს, დაიბეჭდა ვახით „ივერიაში“ თ. ჟორდანიას სტატია, ავტორი ამტკიცებს ამ ფაქტს.

³⁾ იხ. Трулы Арх. съѣзда въ Тифлисъ 1881 г. — ბაკრაძის სტატია.

⁴⁾ იხ. ა. ცაგარელი. Описание Грузинскихъ памятниковъ въ св. Землѣ и на Синаѣ, გვ. 83

⁵⁾ იხ. ა. ცაგარელი. Каталогъ рукописей монастыря св. Креста (Правос Палест. Сборникъ, т. IV, стр. 142—147) —

⁶⁾ იხ. Путешествіе Даниїла: Изд. Прав. Пал. общ. Спб. 1885 г., გვ. 83.

¹⁾ იხ. არქივ. ტიმოთეს „მოგზაურობა წმ. ადგილებში“ — გვ. 95.

„monasterium georgianum“ 7). მე-XIII სუკუნის პირველ ნახევარში მკვმ:დიანებმა წაართვეს ქართველებს ჯვარის მონასტერი და გადააქციეს მერეთად, მაგრამ 1305 წ. ისევ უკან დაუბრუნეს ქართველებს.

1320 წ. მოკზაურების სიტყვით, ჯვარის მონასტერი გაკლესიებით გაუთიხდა ქართველებს. 1520 წ. როდესაც იერუსალიმი ოსმალებმა დაიპყრეს, უკანასკნელთ მოხსენდა, რომ ჯვარის მონასტერი ქართველების საკუთრებაა.

მე-XVII სუკუნეში ჯვარის მონასტერი მთლად განახლეს არხიმანდრიტმა ნიკოლოზ ჩოლოყშვიდიმ და სამეგრელოს მიეღობებლმა ლევან დადიანმა. ეს მონასტერი, ტახტერის სიტყვით, საქართველოდგან იდებდა, კარძო შემოწინებლების გარდა. 12 თას ვასიტრს. მე-XVII სუკ. ბოლოს, როდესაც მონასტერს 100,000 რაღერი დაედო მკვმ:დიანების, ეს ფულები სრულად ქართველებმა გადაიხადეს.

მე-XVIII ს. პირველ ნახევარში სხვათა შორის ჯვარის მონასტერი ინხულა შესანიშნავ რუსის მოგზაურმა ბარსკიმ. ბარსკი ამბობს, რომ ჯვარის მონასტერი შესანიშნავად მორთულ-მოკაზმულიაო (ВНУТРИ ЗЕЛЮ НАХОДИЛИСЯ). ამასთან ის დასძენს, რომ ეკლესიების კედლებზე მრავალი სურათების დახატული საქართველოს მეფეთა და ჰეროიარხთა: რომ მონასტერი აღშენებულია საქართველოს მეფის ტატანისაგან (?) (უნდა იყოს „დადიანისაგან“). და სხვა და სხვა... 8) ტომოთე გაბაშვილს, რომელიც ამ მონასტერში ეოფილა წასულ საუკუნის მეორე ნახევარში, აქ უნახავს ბევრი ქართველი ბერები და აუარბელი წიგნები. 9)

1820 წ. მოგზაურს შოლცს ჯვარის მონასტერში უნახავს თახსამდის ქართული ხელნაწერი; ტომშენდარუსაც 1846 წ. უნახავს აქვე თითქმის ამდენივე 10).

1858 წ. აქ ეოფილა რუსი არქიმანდრიტი დეოზი და უნახავს ერთს კუთხეში უმეტრონოდ მიერილი ქართულ ხელნაწერთა გროვა, დატოვებული სინესტის, ჭიბის და მწვანე მორიელთა მსხვერპლად 11). და მართლაც ვის უნდა ეპატრონა, შეენახა და ეზრუნა ამ ძვირფას ქართველთა ნაშთებისათვის. როდესაც ქართველთა ოფლით და ჩონებით აღშენებული მონასტრისაგან მე-XVIII სუკუნეში ბერძნებმა მთლად განდევნეს ქართველები? მათ ისარგებლეს იმისთანა დროთი, როდესაც საქართველო განსაცდელში იყო ზოლიტიკურად და დასაკუთრეს ქართველთა ძვირფასი ნაშთი. დღეს აქ, სავალდოდ, მგონი ერთი ქართველი ბერიც არ მოიპოვებ! სწორედ რომ „დრონი მეფობენ და დრონი გლახაკობენ“ 12).

ჯვარის და ივერიის მონასტრებს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდათ საქართველოსთვის და მისი მწერლობის და ქრისტიანულ კულტურის (ლორძინებისათვის. აქ პირველად აღნიშნო ლამაზი ქართველთა სწავლა-განათლებილს. აქ საბოლოოდ გადაითარგმნა, შესწორდა საეკლესიო წიგნები. აქ დაიწერა და გადაითარგმნა მრავალი საღვთისმეტყველო, ისტორიული და ფილოსოფიური თხზულებები. აქ დაწერდა შესანიშნავი წიგნისაგები, რომელითაც სარგებლობდა ეკლესია სწავლ-მეცნიერების მწუერვალ ქართველი აქ არსებობდა სკოლა კალიგრაფიისა. აქვე იწერებოდა და მერე ათასობით იგზავნებოდა საქართველოს ყოველს კუთხეში მრავალი წიგნები 13).

ამ მონასტერებში დაწერილი და აქვე გადაწერილი წიგნები ბლომად მოიხვედებიან დღესაც ევროპის ეკლესია შესანიშნავ ბიბლიოთეკებში (პარიზში, ბერლინში, რომში, ზეტერბურგში და სხვა). აქვე იზრდებოდა და ფრთებს ისხამდა ქართველების ეროვნული თვით-ცნობიერება. აქ ვარჯიშობდა ქართველთა გონება და აქვე საკვირვალის სიცხადით მტკიცდებოდა მათი ნიჭი. აქ აღიზარდნენ ისეთი მაღალ-ნიჭიერი ქართველთა მწერლები, როგორც ივენენ გიორგი და ექვთიმე მთაწმინდელი; ზეტრიწი. შოთა რუსთაველი და სხვა. აქვე დაიშვილდა, დატკბა, შემუშავდა ენა ივერთა, რომლის სმენა დღესაც გვატკბობს ამერ-ივერთა“.

V.

მე-X—XI სუკ. ცხოვრობდნენ და იღვწოდნენ შესანიშნავი ათონის მღვწეწი და მთარგმნელები: წმ. იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელი.

წმ. იოანე: შთამომავლობით ქართველი იყო; მისი მდიდარი და ცნობილი გვარეულობა სცხოვრობდა ქალაქ არტანუჯში 14). ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზდა, ის განმორდა მშობლებს და გაემგზავრა ერთ-ერთს ივერეთის მონასტერში (სახელდობრ რომელში—დამწერი მისი ცხოვრებისა არ ამბობს). რომდენიმე ხნის შემდეგ, იოანემ ადლო ლოცვა-კურთხევა მონასტრის უფროს ბერებისაგან და საბერძნეთში გაემგზავრა. აქ, უღუმიბის ერთ ერთს მონასტერში, ის შესდგა მორჩილად და ასრულებდა სხვა და სხვა სამორჩილო საქმეებს, სხვათა შორის, მწესიდა მონასტრის ვიერებს... ამ დროს საბერძნეთის, იერუსალიმის და სინას სხვა და სხვა მონასტერებში იღვწოდნენ და შრომობდნენ ქართველი ბერები. განსხვავებით იდიდებდნენ თვისის მხნე და ნამდვილ ქრისტიანულ მღვწეწობით ათონის წმ. იოანე: ათახსე დიდი, გიორგი შავი, ზაქარია მირდატის ძე, რომლის ხელით გადაწერილია გრიგოლ ღვთისმეტყველის მოძღვრებათა კრებული, 15) არსენი სომეხყოფილი, იოანე ხა-

7) ა. ცაგარელი Памяти Груз. стар въ св. Зем. и на Син 83. 94).
 8) იბ. Странствованія В. Г. Барскаго по св. мѣстамъ съ 1723—1747 г. 1 т., стр. 335).
 9) მოგზაურობა ტომოთესი, 83. 148—149; 154—156; 158—162).
 10) ა. ცაგარელი „Описаніе Груз. Памят.“, 83. 101.
 11) „Чтенія Московскаго общества Истор. и древностей“ 1871 წ II განე; სტ. 33. 8—9).
 12) შენიშვნა: წყაროები ჯვარის მონასტრის შესახებ, გარდა ზემოთ ნახიენებისა: „ქრონიკები“.. თ. ჟორდანიასი, 83. 148—155; 130, 177; „საქართ. ისტორია“—ბაქრაძისა. 83 274, 259; 230—236; „Исторія Груз. церкв.“ 3 იოსელიანისა,—83. 80. „Жур. Мин. Нар. Пров.“ ტ. 40; 83. 222; „Православ. Палес. Сборн.“ вып. 10. 83. 37—42; „Труды V арх. съѣзда“, 83. 328, 215)...

13) იბ. პრ. ხანანაშვილი „Очерки по Истор. Груз. словест“, вып. 1).
 14) იოანეს ცხოვრება დაწერილია ვილატ ბერ-მონაზონ გიორგისაგან. ეს გიორგი უნდა იყოს ცნობილი მთარგმნელი გიორგი მთაწმინდელი.
 15) ცნობილია შემდეგი მისი ნაშრომი: ა) დარღვევა მაკმადიანობისა; ბ) თეოდორიტეს საეკლესიო ისტორია და სხვა და სხვა ძილის პირი.

რული, გიორგი, სვიმონი, გაბრიელი, თეოდორე ხუცია, — გიორგი მოაწმინდელის სიტყვით, — „განსწავლული და დიდად დასწავლებული წიგნების თარგმანში“; წმ. ბერი იოანე გრძელბედი — დაუდებელი, ¹⁶⁾ ანსერი ნინოწმინდელი კაცი „უმადლესად ზნეობრივი და ამსრულებელი ქრისტეს მცნებისა“, რომელმაც არ ისურვა ეპისკოპოსობა ქრისტიანულ თავმდაბლობით. ¹⁷⁾

ეს ქართველი მღვდლები, რადგანაც მათ არ ჰქონდათ ათონში საკუთარი მონასტერი, სცხვრებდნენ ცალ-ცალკე ბერძნების მონასტრებში. ერთხელ ისინი, რადგანაც მოსწონდათ სხვის მონასტრებში ბოგინი, გაეგზავნებინათ ზონტო იმ აზრით, რომ იქ აქმენებინათ კარდოდ, განსაკუთრებით ქართული მონასტერი. მაგრამ ამ დროს წმ. იოანემ და მისმა შვილმა ექვთიმემ, როგორც წინეთ მთავისეხიეთ, ბასილი იმპერატორის მოწვევებით და თორნიკე ერისთავის საფასით, აღაშენეს ათონზე ქართული ივერიის მონასტერი, რომელიც შემდეგში გახდა შესანიშნავ ღვარად მთელს საბერძნეთში. იოანეს სურდა შეეკრიბინათ ერთად ყველა ქართველი ბერი, რომლებიც იღვწოდნენ საბერძნეთში. და, როგორც შეიძლება ზონტოში გამგზავრებულ ბერების შესახებ. მან მათ გაუგზავნა შემდეგის შინაარსის ბარათი: „უმორჩილესად გთხოვთ, დაბრუნდეთ უკანვე და ვიცხვართ ერთად“. ზონტიდგან ქართველები დაბრუნდნენ ათონში და დაესახლნენ ივერიის მონასტრებში. იოანეს სურვილი აღსრულდა: ყველა ქართველ-მღვდლები ესლას ერთად იყვნენ... წინამძღვრად აირჩიეს წმ. იოანე. მაგრამ თორნიკეს სიკვდილის შემდეგ, იოანემ თავის შვილ ექვთიმესთან ერთად მიატოვა ივერიის მონასტერი და დამკვიდრდა სინაზე, რადგანაც სურდა თავი დაეღწია ქვეყნიერ ზნეობრივ-თეოლოგიის, რომელიც შეერთებული იყო წინამძღვრის მოვალეობასთან. წმ. ათანასე ბერძენი ეხვეწა, გმუდარა იოანეს დროებითი ათონზე ახლად აღშენებულ მონასტრებში, მაგრამ იოანეს გადაწყვიტა შეუერთებული იყო. იოანეს გადაწყვიტა შეატარებინეს იმპერატორსაც კი. იმპერატორმა სთხოვა იოანეს დარჩენილი ივერიის მონასტრებში და თავი არ დაეხებებინა წინამძღვრობისათვის. მან ზატვი სცა იმპერატორის თხოვნას და დარჩა მონასტრებში სიკვდილამდის... იკრძალა თუ არა სიკვდილის მოახლოება, იოანემ წინამძღვრობა გადასცა თავის შვილს, — შესანიშნავ მღვდლს, მწიგნობარს და საღმრთო საეკლესიო წიგნების შემსწორებელს — ექვთიმეს.

ექვთიმე იოანეს შვილი იყო. ახალგაზღვრებაში იოანემ ის წაიყვანა უღუმიჯანო კონსტანტინეპოლში. ექვთიმე თავდაპირველად შეუდგა ქართული ენის და ლიტერატურის საფუძვლიანად შესწავლას, მერე კი ბერძნულსა. ბუნებით ის უხვად დაჯილდოებული იყო არაჩვეულებრივ ნიჭით და შესანიშნავ, თითქმის გასაკვირვებელ, გულმოდგინებით. თითონ იოანე ასე მოწმობს თავისი შვილის ნიჭზე. მარადინებობაზე და წარმარებაზე: „შვილმა ჩემმა ექვთიმემ მიიღო არაჩვეულებრივი მადლი და ნიჭი ქართული ენისა“ ¹⁸⁾. ერთხელ იოანემ დაიბარა შვილი და უთხრა: „შვილო ჩემო, თითონ იცი, რომ

ჩვენს მხარეში (საქართველოში) დიდი საჭიროებაა საეკლესიო და საღმრთო წიგნებში. ვხედავ, რომ ღმერთს დაუჯილდოებინარ სიბრძნის ნიჭით, და გთხოვ შენ დაიწყო ღვაწლი და შრომა წიგნების გადათარგმნისა“. ექვთიმემ მოკრძალებით მოისმინა თხოვნა მამისა და შეუდგა გულდადებით და ხალისით შრომას ეს შრომა მან დაიწყო სხანარების გადათარგმნით. გაათავა თუ არა თარგმნა, მან ეს სხანარება გაუგზავნა საქართველოს მიერ დაფიქრებული კურსავალს. მეფემ მოუწიან და მადლობით მიიღო გაუგზავნილი სანუქარი. მან უფრო გაამსხვავა ექვთიმე, და ის უფრო მომეტებული გულმოდგინებით და უფრადებით შეუდგა საქმეს. მან გადათარგმნა შემდეგი წიგნები: სხანარება იოანესი, სრულად ბასილი დიდის მოძღვრებანი, დაგითნი, წიგნი იოანე კლემენტისის (Климентий), წიგნი წმ. მაკარისა, მოძღვრებანი მარკიმესი. წიგნი წმ. ისააკ სირიელისა. წმ. დროთეოსის. ცხოვრება წმ. ეფემის სტოპანე ახლისა. ცხოვრება და წამება წმ. კლიმენტე რომელისა, ცხოვრება წმ. კრიკორ დვთისმეტრეველისა და ყველა მისი მოძღვრება, ცხოვრება წმ. ბასილი დიდი კესარიელისა, ცხოვრება წმ. ბაზილიის, იოანე ღვთისმეტრეველის წიგნი გამოცხადებისა და მისი ახსნა, ანდრას კრიტიკის ახსნა გამოცხადებისა, ცხოვრება მარკიმე აგვიპტელისა. სწავლა სარწმუნოებაზე წმ. ფილიპისი, სწავლა სარწმუნოებაზე წმ. ეფემ სირიელისა, სრული ნომოკანონი მე VI მსოფლიო კრებისა წმ. იოანე მამარხელისი და კიდევ ორმოცამდე სხვა და სხვა წიგნი, რომლებსაც ჩვენ აქ არ ჩამოვსთვლით ¹⁹⁾. ყველა ჩამოთვლილი და ჩამოთვლილი წიგნები ექვთიმემ სთარგმნა თვისი მამის — იოანეს სიღვრის დროს, ე. ი. 998 წლამდე. ეს ახსნები სიღვრის დროს, რომ ამ დრომდე ექვთიმეს ბერძენ დროს ჰქონდა და არ იყო წინამძღვრის მოვალეობით დამძიმდარტოული. მას შემდეგ კი, როდესაც ექვთიმემ, მამის თხოვნით, წინამძღვრობა მიიღო, მან დრო და მოცალაობა არ ჰქონდა განეკრძალა ნაყოფიერი ლიტერატურული შრომა. ამას გარდა, როგორც სამაგალითო ბერი, ის თან და თან უძღურდებოდა, სურსტდებოდა უზომო და მეტის-მეტო ღონისძიებას და მარხვით.

მეფე დავითმა შეირქო ექვთიმეს დაუღალავ, შეუწვევლად და სხანარებელ შრომა-მღვდლებს შესახებ და დაიბარა საქართველოში. სამშობლოს სიყვარულმა, სურვილმა ერთხელ კიდევ სიკვდილამდე დაინახა „ცხოვრება, ხმელეთ-ზურმუხტი“ სამშობლო, აიძულა ექვთიმე დროებით დაეტოვებინა თავისი სულიერი ნავთ-საყუდარი — მონასტერი. საქართველოში მეფე შეეცაბა ექვთიმეს მთელის სასულიერო კრებით და უთავადავი ხალხით, როგორც მთელი ერის მშენებელს და სიამაყეს. ექვთიმემ ოთხი წელი დაჰყო საქართველოში. ამ დროს განმავლობაში ის დაუღალავად ასწავლავდა თანამრევლებს და უსწავრებდა მათ ზნე-ჩვეულებას. საქართველოში უფროსი დროს ექვთიმემ დააშენა თავისი სამშობლო ეკლესია მონასტრებში წმ. სტოპანეს სახელზე ²⁰⁾.

წმ. ექვთიმე მე XI საუკუნე. შესანიშნავი ქართველი მწიგნობარი. „ის, ვიცრვით მურავიოვის სიტყვით, — განდრავილი ათონის ვიწრო და ბნელ სენაკში გახდა თავის შორეულ სამშობლოს იოანე მამარხელისად: დასწერა მრავალ სულის მაცხებებელი (дущеспасительный) წიგ-

¹⁶⁾ მისი შრომანი: ა) ღვთისმეტრეველება დამასკილისა (თარგმანი); ბ) წიგნი გრიგოლ სინაელისა (ა და გ) მეტაფრასტი და ქებათა-გალობანი.
¹⁷⁾ იხ. საბინინი „საქართველო. სამოთხე“, გვ. 403—436; ცხოვრება წმ. ექვთიმისი.
¹⁸⁾ იხ. ა. (ვაკარელი „Кат. рукоп. мон. св. Креста. Пал. СВ. 1888. IV, გვ. 41, 42, 44, 92, 93, 144, 173, 174, 177, 229 და ა. ხანაზოვის „Очерки“.

¹⁹⁾ იხ. საბინინი „საქ. სამ.“, გვ. 416.
²⁰⁾ იხ. საბინინი „საქ. სამ.“, გვ. 423.

ნები, რამეღვან, რვა სკოლის შემდეგ კი, აღტაცებულმა მანქანით მისი თანამემამულეები²¹⁾.

თუმცა ექვთიმემ დიდი ღვაწლი და შრომა დასდო წიგნების თარგმნაში, მაგრამ იმან მთლად მანც ვერ დაათვა ეს რთული და მძიმე საქმე. დიხსუელმა მისმა მკვიდრემ—წმ. გიორგი მთაწმინდელმა დააკვირგვინა ექვთიმესგან დაწეული საქმე წიგნების გადათარგმნა-ქსწარებისა.

ივ. ვართაგავა.

ბარეუე ცნობა.

ბ ბ ი ლ ი ს ი

ყველგან ამოძრავებულია ხალხი. ახლოვდება ბედნიერი დღეები. შობა, ახალი წელიწადი. ბორჯომიდან და მანგლისიდან ჩამოტანილია ნორჩი მწვანე ნაძვის ხეები, რომელთა საკმევლსავით საამო სუნი იზიდავს ბავშვების გულის ყურს. ბავშვების მოცინარი პირისახე კმაყოფილებით იესება საშობაო და საახალწლო საჩუქრების მოლოდინში.

ნაძვის ხეების წინ გაიგლის მანდილოსანი ბავშვებით. „ნაძვის ხეები, ნაძვის ხეები!“ —აღტაცებით გაიძახიან ბავშვები.

„დედა, გავვიმართე შობის ხე, გვიყიდე ახალი ჩანისამოსი საბედნიერ-დღეოდ.“

აგრ მოდიან ახალგაზდა ცოლი და ქმარი, უყურებენ დიდძალ ნაძვის ხეებს, ლაპარაკობენ, თათბირობენ საშობაო და საახალწლო დღეებზე, საბალო ტანისამოსზე, თეთრეულსა და კოსტიუმებზე.

სარისტიანი დიასახლისი ფიქრობს თავის გონებაში, თუ რამდენია საჭირო ქალიშვილის საბალო ტანისამოსისთვის.

მოსამსახურე ქალები — გამძლეები და მზარეულები—წინდაწინვე ფიქრობენ და ითვალისწინებენ, თუ რანაირ მატერიას აჩუქებენ მათ თავიანთი ბატონები — ბამბაზიასა, სატინასა თუ მატყლის მატერას. კარგი იქნება, რომ მოდისა იყოსო, ოცნებობენ ბატონურის მედიდურობით.

დღესაწაულები.

უფერული, უსანდომო სიცოცხლე უბრალო დღეებისა იცვლება რაღაც ახალის, სამხიარულოს და ბრწყინვალეს მოლოდინში.

ჩვენდა უნებურად დღესაწაულებისა გამო, ისეთს დღესაწაულებისა, როგორც არის შობა, ახალი წელი, ნათლისღება, ბუნება ახლდება, ვახლდებით და ვცოცხლდებით ჩვენც, ახლდება ჩვენი ურთი-ერთა შორის დამოკიდებულებაც.

გრძნობა სიყვარულისა, მეგობრობა, კეთილი სურვილები იცავენ ჩვენს არსებას,—ყველა ეს სულიერად გვახალისებს, გვაახლებს, გვახსვამფერებს და აი აქედან გამომდინარეობს ჩვეულება, რომ ვიცვლით თეთრეულს, ტანისამოსსა და კოსტიუმებს: ახალი შიგნით და ახალი გარედ! ვაძლევთ საჩუქრებს შეილებსა და მახლობლებს, მოსამსახურეებს: თეთრეულს, ტანისამოსს და მატერიებს.

რასაკვირველია, იბადება მოთხოვნილება, იყიდოს კაცმა კარგი საქონელი, იაფად და ამასთან სეზონისა, საბედნიერ-დღეოდ.

სამანუფაქტურო და თეთრეულის მაღაზიები

დღესაწაულების წინ, როგორც იტყვიან ხოლმე, თავურთმეველად ვაქრობენ.

საზღვარ-გარედ და სატახტო ქალაქებში დიდი უნივერსალური მაღაზიები შობის წინ, ორი კვირით ადრე, მართავენ საშობაო ბაზარს, იაფ ვაქრობის ყველა განყოფილებაში და ამით ათავებენ ზამთრის სეზონს.

ასეთ ბაზრების მიზანია მყიდველებს საშუალება მისცენ იაფად შეიძინონ კარგი ხარისხის სეზონის საქონელი.

საშობაო ბაზრები იმართება ყველგან იმიტომ, რომ საუკეთესო საქონელი, ახალი საქონელი, ზამთრის სეზონისაგან დარჩენილი, გაყიდონ სრულიად, აგრეთვე თუმცა იაფად, მაგრამ მაინც გაჰყიდონ სეზონის საქონელი. თუ არ ამისთვის, საშობაო ბაზრებს არავითარი მნიშვნელობა და აზრი არ ექნებოდათ.

აქ, ტფილისში, 7 დეკემბრიდან 23 დეკემბრამდე 15 დღის განმავლობაში, გაიმართება დიდი საშობაო ბაზარი იაფ ვაქრობისათვის პ. ს. დოროჟნოვის დიდ უნივერსალურ მაღაზიაში, რომელიც მოთავსებულია სოლოლაკის ქუჩაზე, გურგენოვის სახლში, ტელეფონი № 583. საშობაო ბაზრის ასეთი დიდი იაფი ვაქრობა მოხდება მაღაზიის ყველა ცხრავე სპეციალურ განყოფილებებში.

ამ ბაზარს დიდი უპირატესობა აქვს წინანდელ იაფ-ვაქრობასთან არა მარტო იმიტომ, რომ ფასები ყველა საქონელზე ეხლა გაცილებით დაკლებულია, ვიდრე წინად იყო ხოლმე, არამედ იმიტომაც, რომ საქონლის ღირსება ეხლა უფრო საუკეთესო იქნება.

ბაზრის უპირატესობა იმით გამოიხატება, რომ მყიდველებს საშუალება ეძლევათ იყიდონ უკანასკნელ მოდის, ახალი საქონელი ამ ზამთრის სეზონისა, ყოველნაირ ღირსებისა, ქალისა თუ კაცის ტანისამოსისათვის, საბალო ტანისამოსისთვის, აბრეშუმისა და შალის მატერიები, მაუდი, დრაპები, საკოსტიუმე ტრიკოები, სუფრის თეთრეული და სხვა, ტილოულობა და სამანუფაქტურო საქონელი.

ამ ბაზარზე ყველა იშოვის თავისთვის საშობაო საჩუქარს: დედა—შვილისთვის, ცოლი—ქმრისთვის, სასიძო—სასძლოსთვის, და—ძმისათვის, დიასახლისი—მოსამსახურისათვის და სხვა და სხვა.

პირველ საშობაო ბაზარს პ. ს. დოროჟნოვის მაღაზიაში დიდ იაფ ვაქრობისას უზომო მნიშვნელობა აქვს როგორც მყიდველებისათვის, რომელნიც იაფად შეიძენენ სეზონის საქონელს, ისე ფირმისათვის, რომელმაც გამართა სასურველი და ტფილისისათვის საჭირო—საშობაო ბაზარი.

მოქალაქე.

(1—ხალ.—1)

რედაქტორ-გამომცემელი სვ. ყიფიანი.

²¹⁾ იხ. მურავიოვი. „Житія свят. мѣс. Іюль“, 83. 229.